

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 8. joulukuuta 2023
(OR. en)

14604/1/23
REV 1

COPEN 369
CATS 60
JAI 1364
EVAL 12
EUROJUST 39
EJN 19

ILMOITUS

Lähtettäjä: Neuvoston pääsihteeristö

Vastaanottaja: Valtuuskunnat

Asia: **KYMMENENNEN KESKINÄISEN ARVIOINTIKIERROKSEN
ARVIOINTIKERTOMUS**
– eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpano
SUOMEA KOSKEVA KERTOMUS

**KYMMENENNEN KESKINÄISEN ARVIOINTIKIERROKSEN
ARVIOINTIKERTOMUS**

– eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpano

SUOMEA KOSKEVA KERTOMUS

Sisällys

Sisällys	3
1. YHTEENVETO	6
2. JOHDANTO.....	8
3. Direktiivin 2014/41/EU saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä.....	10
4. Toimivaltaiset viranomaiset.....	10
5. Tutkintamääräyksen soveltamisala ja suhde muihin välineisiin.....	14
6. Tutkintamääräyksen sisältö ja muoto	16
6.1. Yleiset haasteet.....	16
6.2. Kielijärjestelyt	19
6.3. Täydentävät ja ehdolliset tutkintamääräykset sekä tutkintamääräysten jakaminen	20
6.4. Suullinen tutkintamääräys	20
7. Välttämättömyys, oikeasuhteisuus ja erityyppiseen tutkintatoimenpiteeseen turvautuminen	21
8. Tutkintamääräyslomakkeen toimittaminen ja suora yhteydenpito.....	23
9. Eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustaminen ja täytäntöönpano ja muodollisuudet	24
10. Erityissääntö.....	25
11. Luottamuksellisuus.....	26

12. Täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet	27
12.1. Yleistä.....	27
12.2. Ne bis in idem.....	28
12.3. Perusoikeudet (SEU 6 artikla ja perusoikeuskirja).....	29
13. MÄÄRÄAJAT JA TUNNUSTAMISEN TAI TÄYTÄNTÖÖNPANON LYKKÄÄMISEN PERUSTEET	29
14. Oikeussuojakeinot	30
15. Todisteiden toimittaminen	31
16. Ilmoittamisvelvollisuus – Liite B	31
17. Kulut	31
18. Eri tutkintamääräysten täytäntöönpanon koordinointi eri jäsenvaltioissa ja/tai yhdessä muiden välineiden kanssa	32
19. Yksittäiset tutkintatoimenpiteet	33
19.1. Väliaikainen siirtäminen (22 ja 23 artikla).....	33
19.2. Kuuleminen videokokouksen avulla	34
19.1. Kuuleminen puhelinkokouksen avulla	38
19.2. Pankkitilejä ja muita rahoitustilejä sekä pankkitapahtumia ja muita rahoitustapahtumia koskevat tiedot	38
19.3. Peitetutkinta.....	39
19.4. Telekuuntelu.....	41
19.5. Muut tutkintatoimenpiteet	43
20. Tilastot	44
21. Koulutus	45

22. LOPPUHUOMAUTUKSET, SUOSITUKSET JA PARHAAT KÄYTÄNNÖT	47
22.1. Suomen ehdotukset	47
22.2. Suositukset	47
22.2.1. Suositukset Suomelle	48
22.2.2. Suositukset muille jäsenvaltioille.....	48
22.2.3. Suositukset Euroopan unionille ja sen toimielimille.....	49
22.3. Parhaat käytännöt	50

1. YHTEENVETO

Kymmenennellä keskinäisellä arviointikierroksella keskitytään rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä, jäljempänä 'tutkintamääräys' tai 'eurooppalainen tutkintamääräys', 3. huhtikuuta 2014 annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2014/41/EU. Arvioinnin tarkoituksena on tarkastella oikeudellisen kysymysten ohella direktiivin täytäntöönpanoon liittyviä toiminnallisia ja käytännön näkökohtia. Näin voidaan kartoittaa parannuskohteita ja parhaita käytäntöjä jaettavaksi jäsenvaltioiden kesken. Arvioinnin tavoitteen on edistää välineen tehokasta täytäntöönpanoa ja lisätä jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten keskinäistä luottamusta.

Suomen viranomaiset olivat valmistautuneet vierailuun hyvin. Vastaukset kyselyyn lähetettiin hyvissä ajoin, ja arviointiryhmä sai niiden avulla runsaasti tietoa tutkintamääräysten soveltamisesta Suomessa. Helsinkiin tehty käynti tarjosi hyvän tilaisuuden käydä lisäksi perusteellisia keskusteluja suomalaisten oikeusalan toimijoiden ja arviointiryhmän välillä. Suomalaiset toimijat vastasivat kysymyksiin erittäin avoimesti, ja arviointiryhmä antaa tunnustusta erityisesti miellyttävästä ilmapiiristä koko vierailun ajan.

Arviointiryhmä saattoi kaiken kaikkiaan todeta, että tutkintamääräys toimii Suomessa hyvin. Alan toimijoiden kanssa vierailun aikana käytyjen keskustelujen perusteella kävi selväksi, että Suomi ansaitsee kiitokset joustavasta, käytännöllisestä ja tehokkaasta tavasta, jolla tutkintamääräykset pannaan täytäntöön (*ks. paras käytäntö 1*). Suomalaiset toimijat pohtivat välineen tarjoamia mahdollisuuksia, ja oikeudellinen yhteistyö hyötyy huomattavasti heidän yhteistyöhalustaan.

Arviointiryhmä havaitsi kuitenkin muutamia parannuskohteita, joihin on syytä puuttua kansallisella ja Euroopan tasolla. Se on laatinut useita suosituksia, jotka esitetään luvussa 22.

Suomi on varsin poikkeuksellisessa asemassa sikäli, että poliisilla on merkittävä rooli tutkintamääräystä koskevassa prosessissa. Suomalaiset toimijat selittivät, että tämä saattaa aiheuttaa sekaannusta muiden jäsenvaltioiden kanssa, esimerkiksi jos ne lähettävät tutkintamääräyksen poliisiin sijaan virheellisesti valtakunnansyyttäjän toimistoon.

Käynnin aikana keskusteltiin useaan otteeseen tutkintamääräystä koskevasta lomakkeesta. Suomen viranomaiset haluaisivat muuttaa ja parantaa liitettä A lisätäkseen sen käytettävyyttä.

Arviointiryhmä yhtyy näkemykseen, että lomakkeen muuttaminen voisi helpottaa tutkintamääräysten käyttöä (*ks. suositus 15*).

Tärkeä kysymys suomalaisille oikeusalan ammattilaisille ja etenkin tuomareille on myös tutkintamääräyksen käyttö sen varmistamiseen, että syytetty on videokokouksen välityksellä läsnä koko oikeudenkäynnin ajan. Suomen lainsäädäntö sallii syytetyn osallistumisen oikeudenkäyntiin videokokouksen välityksellä, ja Suomen viranomaisten mielestä tämä voi olla oikeasuhteisempi keino kuin pidätysmääräyksen käyttö. Suomen kokemusten mukaan jäsenvaltioilla on kuitenkin erilaisia näkemyksiä siitä, tulisiko tämän olla mahdollista tutkintamääräyksen yhteydessä.

Arviointiryhmä totesi, että tämä on kysymys, jota EU:n lainsäätäjien olisi syytä selventää (*ks. suositus 14*).

Lisäksi alan toimijoiden ja arviointiryhmän välisissä keskusteluissa on käynyt ilmi, että EU:n tasolla on vielä täsmennettävä erityissäännön ja telekuuntelun käsitteitä sekä suhdetta Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehtyyn yleissopimukseen (Schengenin yleissopimus), jotta voidaan varmistaa sujuva ja tehokas oikeudellinen yhteistyö.

2. JOHDANTO

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvien kansainvälisten sitoumusten kansallisen tason soveltamista ja täytäntöönpanoa koskeva arviointijärjestelmä perustuu 5. joulukuuta 1997 hyväksytyyn yhteiseen toimintaan 97/827/YOS¹, jäljempänä 'yhteinen toiminta'.

Yhteisen toiminnan 2 artiklan mukaisesti poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa käsittelevä koordinoitukomitea (CATS) sopi 10. toukokuuta 2022 pitämänsä epävirallisen kokouksen jälkeen käydyn epävirallisen menettelyn päätteeksi, että kymmenennellä keskinäisellä arviointikierröksellä keskitytään eurooppalaiseen tutkintamääräykseen.

Kymmenennen keskinäisen arviointikierröksen tavoitteena on tuoda todellista lisäarvoa, sillä paikan päälle tehtävillä vierailuilla voidaan oikeudellisten kysymysten ohella tarkastella ennen kaikkea keskeisiä toiminnallisia ja käytännön näkökohtia, jotka liittyvät direktiivin 2014/41/EU täytäntöönpanoon. Näin saadaan selville puutteita ja parannuskohteita sekä jäsenvaltioiden kesken jaettavia parhaita käytäntöjä, mikä auttaa varmistamaan, että vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta sovelletaan tehokkaamman ja johdonmukaisemman rikosoikeudellisten menettelyjen kaikissa vaiheissa eri puolilla EU:ta.

Edistämällä tämän oikeudellisen välineen johdonmukaista, tehokasta ja koko potentiaalia hyödyntävää täytäntöönpanoa voidaan yleisemminkin lisätä merkittävästi jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten keskinäistä luottamusta ja varmistaa rikosasioissa tehtävän rajatylittävän yhteistyön parempi toimivuus vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella. Lisäksi nykyinen arviointiprosessi voi antaa hyödyllistä tietoa niille jäsenvaltioille, jotka eivät kenties ole panneet direktiiviä 2014/41/EU kaikilta osin täytäntöön.

Suomi oli kuudes jäsenvaltio, jossa vierailtiin tällä arviointikierröksellä CATS:n hyväksymän jäsenvaltioihin tehtävien vierailujärjestyksen mukaisesti.²

---

¹ Yhteinen toiminta, 5 päivältä joulukuuta 1997, jonka neuvosto on hyväksynyt Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella, järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvien kansainvälisten sitoumusten kansallisen tason soveltamista ja täytäntöönpanoa koskevan arviointijärjestelmän perustamisesta.

² ST 10119/22 ja WK 6508/2023.

Yhteisen toiminnan 3 artiklan mukaisesti puheenjohtajavaltio on laatinut arviointeja varten asiantuntijaluettelon. Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristön valtuuskunnille lähettämän kirjallisen pyynnön perusteella jäsenvaltiot ovat nimenneet asiantuntijoita, joilla on runsaasti käytännön tietoa alalta.

Kukin arviointiryhmä koostuu kolmesta kansallisesta asiantuntijasta, joita avustaa yksi tai useampi neuvoston pääsihteeristön työntekijä, sekä tarkkailijoista. Euroopan komissio ja Eurojust päätettiin kutsua tarkkailijoiksi kymmenettä keskinäistä arviointikierrosta varten.³

Suomen arvioinnista vastaavat asiantuntijat olivat Anna Liljenberg Gullesjö (Ruotsi), Julijana Stipišić (Kroatia) ja Mari Vunk (Viro). Lisäksi läsnä olivat tarkkailijoina Ana Wallis de Carvalho (Eurojust) sekä Anastasia Pryvalova neuvoston pääsihteeristöstä.

Tämän kertomuksen on laatinut asiantuntijaryhmä neuvoston pääsihteeristön avustuksella. Kertomus perustuu Suomen arviointikyselyyn antamiin yksityiskohtaisiin vastauksiin ja Suomeen 25.–27. huhtikuuta 2023 tehdyn arviointikäynnin tuloksiin. Arviointiryhmä haastatteli oikeusministeriön, valtakunnansyyttäjän toimiston, syyttäjälaitoksen, Keskusrikospoliisin, Rajavartiolaitoksen, tullin, Helsingin käräjäoikeuden ja Oulun käräjäoikeuden edustajia sekä yhtä Suomen Asianajajaliiton jäsentä.

---

³ ST 10119/22.

3. DIREKTIIVIN 2014/41/EU SAATTAMINEN OSAKSI KANSALLISTA LAINSÄÄDÄNTÖÄ

Rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä 3. huhtikuuta 2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/41/EU, jäljempänä 'direktiivi', on Suomessa saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetulla lailla (430/2017, jäljempänä 'tutkintamääräyslaki').

Tutkintamääräyslain 26 pykälän mukaisesti laki voimaan 3. heinäkuuta 2017.

Tutkintamääräyslain 1 luvun 1 pykälän mukaan "lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset ovat lakina noudatettavia, jollei tästä laista muuta johdu".

Tämä merkitsee, että direktiiviä sovelletaan Suomessa sellaisenaan, mutta sitä on sovellettava yhdessä tutkintamääräyslain – jossa esitetään jotain täsmennyksiä direktiiviin – kanssa.

4. TOIMIVALTAISET VIRANOMAISET

Direktiivin 2 artikla ja 7 artiklan 3 kohta on saatettu asianmukaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöä tutkintamääräyslailla.

Tutkintamääräyslain 1 luvun 4 pykälän mukaan direktiivin 7 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuna keskusviranomaisena toimii oikeusministeriö. Lain mukana oikeusministeriön tehtävänä on avustaa toimivaltaisia viranomaisia tutkintamääräyksen toimittamiseen liittyvässä yhteydenpidossa.

Suomessa oikeusministeriön tosiasiallinen rooli keskusviranomaisena tutkintamääräysten antamisen ja täytäntöönpanon osalta on vähäinen, sillä se avustaa ainoastaan tarvittaessa. Ministeriö ei osallistu saapuvien ja lähtevien tutkintamääräysten koordinointiin. Jos jäsenvaltio toimittaa tutkintamääräyksensä ministeriölle, se toimitetaan edelleen toimivaltaiselle täytäntöönpanoviranomaiselle. Tutkintamääräystä ja videonkokouksia koskevia neuvoja ministeriöltä pyytävät useimmiten tuomioistuimet, ja se onkin laatinut asiaa koskevat ohjeet. Arviointiryhmä pitää ohjeiden laatimista parhaana käytäntönä (*ks. paras käytäntö 5*).

Yhtenä valtakunnansyyttäjän toimiston tehtävänä on kouluttaa ja neuvoa syyttäjiä tutkintamääräysten antamisessa ja täytäntöönpanossa, ja se on myös julkaissut asiaa käsitteleviä käsikirjoja (*ks. paras käytäntö 5*).

Määräyksen antavat viranomaiset

Tutkintamääräyslain 3 luvun 22 pykälän mukaan Suomessa tutkintamääräyksen voi antaa pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, tullissa tai Rajavartiolaitoksessa. Tutkintamääräyksen vahvistaa tällöin syyttäjä.

Tutkintamääräyksen voivat antaa myös syyttäjä, käräjäoikeus, hovioikeus ja korkein oikeus.

Lisäksi direktiivin 23 artiklassa tarkoitetun tutkintamääräyksen (henkilön väliaikainen siirtäminen Suomesta) antamisesta päättää yksinomaan Helsingin käräjäoikeus (tutkintamääräyslain 23 pykälä). Syyttäjä toimittaa Helsingin käräjäoikeudelle pyynnön tutkintamääräyksen antamista koskevan päätöksen tekemisestä. Käytännössä tätä säännöstä ei ole käytetty Suomessa koskaan.

Tutkintamääräys voidaan antaa rikosasiassa, jonka käsittely kuuluu edellä mainittujen viranomaisten toimivaltaan.

Suomessa poliisilla on merkittävä rooli rikosoikeudellisissa menettelyissä, sillä rikostutkinnan suorittaa poliisi. Poliisin lisäksi myös Rajavartiolaitos ja tulli voivat suorittaa tutkimuksia toimivaltaansa kuuluvilla aloilla. Rikostutkintaa ei johda syyttäjä vaan tutkinnanjohtaja, joka on pidättämiseen oikeutettu virkamies. Syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana vain, jos poliisin epäillään syyllistyneen rikokseen. Tutkintamääräyksen antaa useimmiten poliisi, Rajavartiolaitos tai tulli, ja sen vahvistaa syyttäjä. Myös syyttäjillä on toimivalta antaa tutkintamääräyksiä, mutta käytännössä näin tapahtuu vain harvoin.

Suomessa poliisin ja syyttäjien toimivaltaa ei ole rajoitettu vain näiden omaan alueeseen, joten niillä on valtuudet toimia koko maassa.

Syyttäjät ja tutkintaelimet tekevät tiivistä yhteistyötä, ja tutkintamääräykset laaditaan yleensä yhteistyössä poliisin, Rajavartiolaitoksen tai tullin sekä syyttäjälaitoksen välillä. Useimmissa tapauksissa tutkintamääräyksen vahvistaa syyttäjä, joka on jo perehtynyt asiaan. Viikonloppuna tutkintamääräyksen voi tarvittaessa vahvistaa päivystäjänä toimiva syyttäjä.

Jos rikosasia on vireillä tuomioistuimessa, tuomioistuin antaa videokokouksia koskevat tutkintamääräykset. Jos oikeudenkäynnin aikana on kuitenkin kerättävä muita todisteita, tutkintamääräyksen antaa syyttäjä. Mikä tahansa käräjäoikeus voi antaa tutkintamääräyksen todistajien, asiantuntijoiden ja muiden asianosaisten kuulemiseksi oikeudenkäynnissä kyseisessä käräjäoikeudessa vireillä olevissa asioissa.

Täytäntöönpanoviranomaiset

Tutkintamääräyslain 5 pykälän mukaan Suomessa täytäntöönpanoviranomaisia ovat poliisi-, rajavartio- ja tulliviranomaiset.

Täytäntöönpanoviranomaisia ovat myös Helsingin kärjäoikeus sekä Helsingin kärjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat syyttäjät. Todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten kuulemisesta tuomioistuimessa huolehtii kuitenkin se kärjäoikeus, jonka tuomiopiirissä kuultavalla on koti- tai asuinpaikka taikka jossa hän oleskelee. Erityisestä syystä myös muu kärjäoikeus tai syyttäjä voi toimia täytäntöönpanoviranomaisena.

Kuten direktiivin 22 artiklassa tarkoitetun tutkintamääräyksen (henkilön väliaikainen siirtäminen Suomesta) antamisesta, myös sen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättää Helsingin kärjäoikeus (tutkintamääräyslain 12 pykälän 1 momentti). Syyttäjän tulee toimittaa Helsingin kärjäoikeudelle pyyntö tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen tekemisestä.

Tutkintamääräykset panee Suomessa täytäntöön pääsääntöisesti poliisi, mutta myös rajavartio- ja tulliviranomaiset voivat huolehtia täytäntöönpanosta. Suomen poliisiin kuuluu 11 poliisilaitosta (ja Ahvenanmaan poliisiviranomainen) sekä keskusrikospoliisi. Esitutinnan suorittavat Suomessa edellä mainitut viranomaiset. Keskusrikospoliisilla on erityinen rooli tutkintamääräysten käsittelyssä, ja se toimii lähtökohtaisesti poliisin keskusviranomaisena saapuvien tutkintamääräysten osalta. Keskusrikospoliisi on Euroopan oikeudellisen verkoston oikeudellisessa kartastossa (oikeudellinen atlas) tarkoitettu ympärivuorokautinen kansallinen keskitetty yhteyspiste tutkintamääräysten esitutkintavaiheen osalta (lukuun ottamatta tulliasioita ja Pohjoismaita, koska toimivaltaisten viranomaisten välinen suora yhteydenpito on sallittua). Kaikki esitutkintavaiheessa saapuvat tutkintamääräykset (tulliasioita lukuun ottamatta) olisi lähetettävä Keskusrikospoliisille. Keskusrikospoliisi panee tutkintamääräykset täytäntöön itse tai lähettää ne paikallisille poliisilaitoksille täytäntöönpanoa varten. Keskusrikospoliisi tarjoaa paikalliselle poliisille tarvittaessa myös käänköksiä, apua ja ohjeita.

Jos poliisi tarvitsee apua tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa koskevan päätöksen tekemiseen, se voi neuvotella syyttäjän kanssa, mutta lähtökohtaisesti poliisi vastaa tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta. Tutkintamääräyslain 7 pykälän mukaan poliisi-, rajavartio- ja tulliviranomainen voi saattaa päätöksen, jolla tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on kieltäydytty, syyttäjän vahvistettavaksi. Oikeusalan toimijat kuitenkin selittivät käynnin aikana, ettei näin ole tapahtunut koskaan.

Myös Suomen tullilla on yhteispiste kansainvälistä yhteistyötä varten, ja tulli on tullirikoksiin liittyvien tutkintamääräysten täytäntöönpanoviranomainen.

Tutkintamääräykset, jotka liittyvät todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten kuulemiseen tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa (videokokouksia koskevat tutkintamääräykset), on lähetettävä suoraan sen alueen tuomioistuimeen, jossa henkilön tiedetään oleskelevan.

Epäillyn tai syytetyn henkilön taikka uhrin oikeus hakea tutkintamääräystä

Direktiivin 1 artiklan 3 kohtaa sovelletaan sellaisenaan, mikä merkitsee, että Suomessa epäilty tai syytetty henkilö voi pyytää tutkintamääräyksen antamista. Suomen viranomaiset ovat selittäneet, että tällaiseen tilanteeseen sovelletaan kansallisia menettelyjä. Henkilöllä, jota epäillään tai syytetään rikoksesta, olisi kansallisen lainsäädännön mukaan oikeus pyytää kansallista viranomaista suorittamaan tutkintatoimenpide todisteiden hankkimiseksi. Jos todisteiden hankkiminen edellyttäisi tutkintamääräyksen antamista, toimivaltainen viranomainen antaisi tutkintamääräyksen samoin edellytyksin kuin ne, joiden nojalla tutkintatoimenpide suoritettaisiin kansallisessa menettelyssä osapuolen pyynnöstä. Vaikka säännöksessä mainitaan vain epäillyn oikeus pyytää tutkintamääräystä, Suomen viranomaiset ovat selittäneet, että myös uhri voisi pyytää todisteiden hankkimista edellä mainituissa tilanteissa. Arviointiryhmä piti tällaista mahdollisuutta myönteisenä (*ks. paras käytäntö 2*).

Esitutkintalain 3 luvun 7 pykälän mukaan asianosaisen pyytämät esitutkintatoimenpiteet on suoritettava, jos voidaan osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Asianosaisen pyytämistä esitutkintatoimenpiteistä päättää esitutkinnan aikana tutkinnanjohtaja. Kun asia on siirretty syyttäjälle, niistä päättää syyttäjä.

Oikeudenkäyntivaiheessa tuomioistuin ja syyttäjä voivat antaa tutkintamääräyksen asianosaisten pyynnöstä. Uhrit, vastaajat tai näiden puolesta toimivat lakimiehet voivat hakea muutosta tuomioistuimen päätökseen olla antamatta tutkintamääräystä.

Suomen Asianajajaliiton kanssa pidetyssä kokouksessa liiton edustaja selitti, että vastaajalla tai uhrilla todella on oikeus pyytää tutkintamääräystä, mutta käytännössä tätä mahdollisuutta käytetään erittäin harvoin.

5. TUTKINTAMÄÄRÄYKSEN SOVELTAMISALA JA SUHDE MUIHIN VÄLINEISIIN

Direktiivin 3 artiklaa ei ole saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä tutkintamääräyslailla, vaan tutkintamääräyslain 1 osan 1 pykälän mukaan direktiiviä sovelletaan sellaisenaan.

Suomi katsoo, että direktiivin 1 artiklan 1 kohdan mukaan tutkintamääräys voidaan antaa tai vahvistaa todisteiden hankkimiseksi. Suomen mukaan tutkintamääräyksen soveltamisalaan eivät kuulu sellaiset toimenpiteet kuin henkilön kutsuminen kuultavaksi, tietojen pyytäminen lainsäädännöstä, tietojen pyytäminen aiemmista rikoksista tai menettelyn siirtäminen.

Suomen viranomaiset eivät ole raportoineet merkittävistä ongelmista, joita olisi liittynyt muista maista tai Suomesta pyydettyihin tutkintatoimenpiteisiin. Määräyksen antavana valtiona toimiessaan ne pyytävät kansallisen lainsäädännön sallimia tutkintatoimenpiteitä. Eri viranomaiset (pääasiassa poliisi) ovat kuitenkin toisinaan kohdanneet tilanteita, joissa muut jäsenvaltiot ovat pyytäneet varojen menetetyksi tuomitsemista ja palauttamista, haasteen tiedoksiantoa tai jäljennöstä tuomioistuimen päätöksestä tutkintamääräyksen avulla. Tuomioistuinten päätösten jäljennöksiä voidaan pitää todisteina, jos ne ovat todistusvoimaisia määräyksen antaneessa valtiossa. Tällaisissa tapauksissa Suomen viranomaiset tulkitsevat direktiiviä laajemmin ja pyrkivät panemaan tutkintamääräyksen täytäntöön, mikäli mahdollista. Lisäksi suomalaiset oikeusalan toimijat selittivät, että useimmissa tapauksissa he antaisivat keskinäistä oikeusapua, vaikka tutkintamääräys olisi ollut asianmukainen väline, mikä on osoitus Suomen täytäntöönpanoviranomaisten joustavasta lähestymistavasta.

Myös direktiivin 4 artiklaa sovelletaan sellaisenaan Suomessa. Direktiivissä vahvistetaan säännöt, jotka koskevat tutkintatoimenpiteen suorittamista kaikissa rikosoikeudellisen menettelyn vaiheissa, myös oikeudenkäyntivaiheessa (ks. direktiivin johdanto-osan 25 kappale). Suomen viranomaisten mukaan tutkintamääräys voidaan antaa rikosoikeudellisessa menettelyssä ja missä tahansa menettelyn vaiheessa esitutkinnan aloittamisesta lopullisen tuomion antamiseen saakka. Lisäksi Suomen viranomaisten mukaan direktiiviä voidaan tulkita siten, että tutkintamääräykseen voi sisältyä myös tiettyjä rikosoikeudellisen menettelyn jälkeisiä toimenpiteitä, kuten sijaintitietojen hankkiminen tuomitun tavoittamiseksi (tutkintamääräyslain 9 pykälä). Suomen viranomaisilla ei kuitenkaan ole ollut tämän suhteen ongelmia, sillä ne eivät ole vastaanottaneet tai toimittaneet pyyntöjä tuomion täytäntöönpanovaiheessa tai lainvoimaisen päätöksen täytäntöönpanon aikana.

Tutkimääräyslain 9 pykälän (pakkokeinojen käyttäminen) ensimmäisen momentin mukaan tutkimääräyksen täytäntöön panemiseksi voidaan hankkia sijaintitietoja epäillyn tai tuomitun tavoittamista varten. Suomen viranomaisten mielestä on asianmukaista ja järkevää käyttää toisinaan tutkimääräystä henkilöiden olinpaikan selvittämiseksi esimerkiksi ennen suunniteltuja toimintapäiviä tai ennen eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamista. Poliisi kuitenkin katsoo, että ennen kuin harkitaan tutkimääräyksen antamista tällaiseen tarkoitusta varten, olisi hyödynnettävä poliisiyhteistyön kanavia.

Suomessa ei ole ollut tapauksia, joissa tutkimääräys olisi annettu hallinnollisen päätöksen täytäntöönpanoa varten tarvittavien henkilötietojen hankkimiseksi. Suomen viranomaisten mukaan tällainen ei kuulu tutkimääräyksen soveltamisalaan, eivätkä ne täyttäisi tällaisia pyyntöjä.

Siltä osin kuin kyse on tutkimääräyksen ja eurooppalaisen pidätysmääräyksen välisestä suhteesta, Helsingin käräjäoikeus selitti arviointiryhmälle, että tutkimääräys saattaa joissakin tapauksissa olla sopivampi väline kuin eurooppalainen pidätysmääräys. Helsingin käräjäoikeuden mielestä syytetyn läsnäolo koko oikeudenkäynnin ajan pitäisi olla mahdollista varmistaa tutkimääräyksen avulla, sillä se on kestävämpi ja oikeasuhteisempi toimenpide kuin eurooppalainen pidätysmääräys.

Tutkimääräys on väline, jonka käytön tavoitteena on todisteiden hankkiminen (ks. myös direktiivin johdanto-osan 25 kappale), mutta todisteiden hankkiminen ei aina ole oikeudenkäyntiin osallistumisen tavoite. Sen vuoksi arviointiryhmä suosittaa, että komissio täsmentäisi tutkimääräyksen soveltamista siltä osin kuin kyse sen varmistamisesta, että syytetty on läsnä oikeudenkäynnissään (ks. kohdat 12.3 ja 19.2 sekä suositus 13).

Suomen viranomaisilla on tutkimääräyksiä täytäntöön pannessaan ollut useita tapauksia, joissa tutkimääräyksiä on annettu poliisin tasolla tapahtuvan tietojen jakamisen sallimiseksi ja näiden tietojen käyttämiseksi todisteena tuomioistuimissa. Vaikuttaa siltä, että jotkin viranomaiset käyttävät sen sijaan ensisijaisesti poliisiyhteistyötä ja antavat tutkimääräyksen myöhemmin, kun se on tarpeen tietojen tuomioistuimissa tapahtuvan käytön oikeuttamiseksi. Joidenkin suomalaisten oikeusalan toimijoiden mielestä tämä johtuu siitä, että tutkimääräys on yhteistyövälineenä liian hidas, koska kaikki jäsenvaltiot eivät aina noudata asetettuja määräaikoja.

Suomen tulli hyödyntää rajatylittävissä yhteistyössä mieluummin tullihallintojen keskinäisestä avunannosta ja yhteistyöstä tehtyä yleissopimusta (Napoli II).

Suomella ei ole ollut tutkintamääräysten kanssa yhteisiin tutkintaryhmiin liittyviä ongelmia. Suomen viranomaiset selittivät, että jos yhteisen tutkintaryhmän osapuolena oleva jäsenvaltio antaisi Suomelle tutkintamääräyksen yhteisen tutkintaryhmän puolesta, tämä ei olisi ongelma, kunhan yhteisen tutkintaryhmän olemassaolosta ja tietojen jakamistavasta olisi ilmoitettu selkeästi.

Sen varmistamiseksi, että täytäntöönpanoviranomaisella on kaikki tarvittavat tiedot tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta, arviointiryhmä suositaa, että kaikki tutkintamääräyksen antavat jäsenvaltiot ilmoittavat kaikki muut samaan tutkintaan liittyvät välineet (kuten eurooppalaisen pidätysmääräyksen tai olemassa olevan yhteisen tutkintaryhmän) (*ks. suositus 6*).

6. TUTKINTAMÄÄRÄYKSEN SISÄLTÖ JA MUOTO

6.1. Yleiset haasteet

Tutkintamääräyslain 3 pykälän (tutkintamääräyksen sisältö ja muoto) mukaan tutkintamääräys annetaan direktiivin 5 artiklassa säädetyn mukaisesti direktiivin liitteenä olevan mallin mukaisella lomakkeella.

Tutkintamääräyksen liite A

Suomalaiset oikeusalan toimijat totesivat, että heidän mielestään tutkintamääräystä koskevaa lomaketta olisi parannettava huomattavasti, jotta siitä tulisi tehokas kansainvälisen yhteistyön väline. Liitteen A täyttämisen tulisi olla helppoa, ja kaikkien tarvittavien tietojen olisi oltava helposti sijoitettuna ja selkeästi näkyvissä. Poliisi huomautti, että esimerkiksi Yhdistynyt kuningaskunta on laatimassa omaa lomaketta, joka muistuttaa paljon liitettä A mutta parannettuna versiona. Liitettä A pidettiin liian pitkänä ja hankalana käyttää. Sitä olisi selkeytettävä, ja sen käytettävyyttä olisi parannettava.

Suomalaiset toimijat ehdottavat muun muassa, että liitteessä A tulisi olla oma osio todistajalle tai epäillylle esitettäviä kysymyksiä varten. Vaihtoehtoisesti siinä voisi olla ruutu, johon merkittäisiin rasti, jos kysymykset ovat erillisessä liiteasiakirjassa. He ehdottavat myös, että lomakkeeseen lisättäisiin rastitettavat ruudut liiteasiakirjoja varten, jotka on näytettävä kuultavalle henkilölle, sekä oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia asiakirjoja varten, jotka on annettava tälle. D jaksoon olisi aiempien tutkintamääräysten lisäksi merkittävä kaikki asiaan liittyvät määräykset ja pyynnöt.

C jaksossa videokokouksiin liittyvien tutkintamääräysten kohdalta puuttuu vaihtoehto ”uhri” (ks. myös luku 20.2). Lisäksi Suomen viranomaiset toivoivat ruutua, joka rastitettaisiin siinä tapauksessa, että määräyksen antanut viranomainen pyytää lisäksi syytetyn tai uhrin läsnäoloa koko menettelyn ajan. Suomen viranomaiset totesivat, että videokokouksiin liittyvien tutkintamääräysten osalta tarvittaisiin myös erillinen kohta, jossa voitaisiin ilmoittaa tulevan tuomioistuinkäsittelyn ajankohta. Lisäksi liitteessä A epäilty tai syytteessä oleva henkilö on mainittu yhdessä, saman ruudun kohdalla. Tämä voi aiheuttaa sekaannusta, sillä joissain jäsenvaltioissa näiden määritelmät poikkeavat toisistaan huomattavasti, ja epäillyn tai syytetyn kuulemiseen sovelletaan erilaisia sääntöjä.

Suomi hyväksyisi myös digitaalisen allekirjoituksen käytön kaikissa tapauksissa ja kannattaisi sitä, mutta ymmärtää, että tämä ei ole vielä mahdollista kaikissa jäsenvaltioissa.

Lisäksi suomalaiset toimijat huomauttivat, että liitettä A on teknisesti vaikeaa muuttaa tai käsitellä. Esimerkiksi E jaksoon ei voi lisätä ylimääräisiä tekstikenttiä, jos siinä olisi tarpeen mainita useita henkilöitä. Liitteessä A edellytetään myös sellaisten muuttumattomien tietojen toistamista manuaalisesti, jotka yleensä sisältyvät asiakirjan tunnisteisiin tai jotka voidaan kopioida tyhjälle arkille (määräyksen antavan henkilön nimi, yksikkö, yhteystiedot jne.). Lomakkeen makrot vaikeuttavat sen täyttämistä tai seuraamista, kun tiedot hyppivät epäloogisesti sivulta toiselle.

Kaiken kaikkiaan suomalaiset toimijat ovat sitä mieltä, että liitteeseen A olisi tehtävä merkittäviä parannuksia. Arviointiryhmänkin mielestä lomakkeiden tarkistaminen voisi parantaa tutkintamääräyksen soveltamista, ja se kehottaa komissiota harkitsemaan muutosten tekemistä lomakkeen rakenteeseen ja sisältöön (ks. *suositus 14*).

Saapuvien tutkintamääräysten laatu

Suomen poliisi, joka on tutkintamääräyksiä Suomessa pääsääntöisesti täytäntöönpaneva viranomaisena, on todennut, että eri jäsenvaltioiden antamien tutkintamääräysten sisällössä ja laadussa on suuria eroja. Arviointikokousten aikana Suomen poliisi vahvisti, että se pyrkii aina löytämään keinoja muiden jäsenvaltioiden auttamiseksi ja tutkintamääräysten panemiseksi täytäntöön. Jos liitteestä A puuttuu tarpeellisia tietoja, neuvotellaan määräyksen antaneen valtion kanssa ja pyydetään lisätietoja.

Koska operatiivinen viestintä ei ole kaikkien jäsenvaltioiden kanssa yhtä vaivatonta, Suomen poliisi käyttää tarvittaessa apuna Eurojustia saadakseen lisätietoja määräyksen antaneelta valtiolta.

Helsingin käräjäoikeus on selittänyt pyytävänsä usein lisätietoja oikeussuojakeinoista, koska liitteessä A olevaa J jaksoa ei usein ole täytetty (ks. myös luku 16).

Lähtevien tutkintamääräysten laatu

Poliisipiiristä riippuen vaikuttaa siltä, että suurin tutkintamääräysten antamisessa esiintyvä käytännön ongelma liittyy laatuun. Yhtenä syynä tähän on se, että osa poliiseista antaa vain harvoin tutkintamääräyksiä. Keskusrikospoliisin mukaan tutkinnanjohtaja voi pyytää keskusrikospoliisilta apua tutkintamääräyksen laadinnassa. Tällaista apua ei toisaalta aina pyydetä. Arviointikäynnin aikana keskusrikospoliisi selitti, että kussakin poliisipiirissä on kansainvälisen yhteistyön asiantuntijoita, joiden puoleen voi kääntyä. Välittyi vaikutelma, että kaikki eivät kuitenkaan ole tietoisia tällaisen asiantuntijoiden olemassaolosta. Arviointiryhmä tukee aloitetta kansainvälisen yhteistyön asiantuntijan saamiseksi Suomen jokaiseen poliisipiiriin. Tämän vuoksi suositetaan, että Suomi lisäisi tiedotusta näiden asiantuntijoiden olemassaolosta, jotta kaikki alan toimijat voisivat tarvittaessa hyödyntää heidän apuaan (ks. *suositus 1*).

Myös syyttäjillä voi olla ongelmia lomakkeen täyttämisenä, sillä kaikki heistä eivät joudu usein tekemisiin tutkintamääräysten kanssa. Kaikki syyttäjät voivat kuitenkin pyytää neuvoa valtakunnansyyttäjän toimistosta.

6.2. Kielijärjestelyt

Tutkintamääräyslain 21 pykälän mukaan Suomi hyväksyy suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi tehdyt tutkintamääräykset. Suomalainen täytäntöönpanoviranomainen voi hyväksyä myös muulla kielellä toimitetun tutkintamääräyksen, jos hyväksymiselle ei muutoin ole estettä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta vastaava henkilö hallitsee sujuvasti esimerkiksi saksaa, myös saksankielinen tutkintamääräys voidaan hyväksyä. Linja, jota Suomi noudattaa tutkintamääräyksen kielen suhteen, on EU:ssa ainutlaatuinen. Arviointiryhmä katsookin, että Suomi ansaitsee tunnustusta käytännöllisestä lähestymistavastaan (*ks. paras käytäntö 3*). Arviointiryhmä ehdottaa samalla, että Suomen viranomaiset lisäisivät oikeudelliseen atlakseen tiedon, että Ahvenanmaa on ruotsinkielinen alue, jotta muut jäsenvaltiot voivat kääntää tutkintamääräykset suoraan ruotsiksi (*ks. suositus 2*).

Suomalaisten toimijoiden mielestä kaikkia jäsenvaltioita olisi kannustettava hyväksymään englanninkieliset tutkintamääräykset. Suomessa osa virkamiehistä pystyy täyttämään liitteen A suoraan englanniksi, mikä nopeuttaa koko prosessia. Suomalaisten toimijoiden mukaan ainakin kiireellisissä tapauksissa pitäisi voida lähettää ensiksi englanninkielinen versio. Suomessa keskusrikospoliisi huolehtii yleensä käännöksistä, mutta kiireellisissä tapauksissa tutkintamääräyksiä ovat kääntäneet itse myös syyttäjät, joilla on riittävä kielitaito. Keskusrikospoliisilla on omia kääntäjiä Suomen naapurimaiden kieliä ja suurimpia eurooppalaisia kieliä varten. Muiden kielten käännökset on tilattava käännöstoimistoilta.

Toisinaan voi olla vaikeaa löytää kääntäjää suomen ja muiden kielten välillä, koska suomea ei osata kovin laajasti. Suomalaiset toimijat ovat todenneet, että huonosti suomeksi käännettyjen tutkintamääräysten sijaan he vastaanottaisivat mieluummin tutkintamääräyksiä, joka on käännetty tarkasti englanniksi.

Tilanteissa, joissa muut jäsenvaltiot eivät hyväksy englanninkielisiä tutkintamääräyksiä, käännöskustannukset voivat nousta Suomessa huomattavan korkeiksi. Tämä vältettäisiin, jos kaikki jäsenvaltiot hyväksyisivät englannin käytön tutkintamääräyksissä. Arviointiryhmä on samaa mieltä siitä, että jäsenvaltioita olisi kannustettava hyväksymään englanniksi laaditut tutkintamääräykset, etenkin kiireellisissä tapauksissa (*ks. suositus 7*).

6.3. Täydentävät ja ehdolliset tutkintamääräykset sekä tutkintamääräysten jakaminen

Tutkintamääräyksiä antaessaan Suomen viranomaiset pyrkivät laatimaan ne mahdollisimman täydellisiksi ongelmien välttämiseksi. Suomella ei ole ollut ongelmia, jotka olisivat liittyneet esitettyjen pyyntöjen täytäntöönpanon muissa jäsenvaltioissa täydentävien tai ehdollisten tutkintamääräysten osalta.

Pannessaan tutkintamääräyksiä täytäntöön Suomen viranomaiset suhtautuvat joustavasti saamiensa täydentävien ja ehdollisten tutkintamääräysten sekä useita pyyntöjä sisältävien tutkintamääräysten täytäntöönpanoon. Jos määräyksen antanut valtio on jakanut samaa asiaa koskevan pyyntönsä useisiin tutkintamääräyksiin, niiden täytäntöönpano ei tuota Suomelle ongelmia. Suomen viranomaiset suhtautuvat myönteisesti myös ehdollisten tutkintamääräysten täytäntöönpanoon. Näissä tapauksissa tutkintatoimenpiteen toteuttaminen riippuu toisen tutkintatoimenpiteen toteuttamisen tuloksesta (esim. tietyn pankkitilin omistajan selvittäminen ja tilinhaltijan kuuleminen epäiltynä).

Tarvetta jakaa tutkintamääräyksiä ei ole esiintynyt, mutta jos määräyksen antanut valtio pyytäisi useiden eri puolilla Suomea asuvien henkilöiden kuulemista, Suomen viranomaiset löytäisivät sopivan toimintatavan ja lähettäisivät tutkintamääräyksen eri alueille osittaista täytäntöönpanoa varten.

6.4. Suullinen tutkintamääräys

Direktiivin 7 artiklan 1 kohtaa sovelletaan sellaisenaan, joten tutkintamääräykset on toimitettava kirjallisesti.

Suomen viranomaiset selittivät arviointikokouksissa, että suullisia tutkintamääräyksiä ei hyväksytä mutta kiireellisissä tapauksissa tutkintamääräyksen täytäntöönpanon valmistelu aloitetaan ennen kirjallisen lomakkeen saapumista. Ennen virallista tutkintamääräystä olisi toivottavaa lähettää ainakin sähköposti. Suomalaiset toimijat selittivät, että mitään todisteita ei luovuteta ennen virallisen tutkintamääräyksen vastaanottamista.

Tuomioistuimet voivat aloittaa videokuulemisen järjestäminen suullisen ilmoituksen perusteella, jos kirjallinen tutkintamääräys lähetetään perästä. Toisinaan tarve kuulla jotakuta oikeudenkäynnin aikana ilmenee odottamatta, mutta siinäkin tapauksessa tuomioistuin tarvitsee riittävän yksityiskohtaiset tiedot asiasta ja kuultavasta henkilöstä.

7. VÄLTTÄMÄTTÖMYYS, OIKEASUHTEISUUS JA ERITYYPPISEEN TUTKINTATOIMENPITEESEEN TURVAUTUMINEN

Direktiivin 6 ja 10 artiklaa sovelletaan Suomessa sellaisenaan.

Välttämättömyys ja oikeasuhteisuus

Tutkintamääräystä antaessaan Suomen viranomaiset tukeutuvat Suomen pakkokeinolaissa ja esitutkintalaissa säädettyyn oikeasuhteisuuskriteeriin. Huomioon otetaan myös täytäntöönpanojäsenvaltion työmäärä ja kääntämiseen käytettävät resurssit.

Suomalaisten toimijoiden mukaan on ollut tapauksia, joissa syyttäjä ei ole vahvistanut poliisi- tai tulliviranomaisten antamaa tutkintamääräystä oikeasuhteuteen liittyvistä syistä. Näin tapahtuu kuitenkin harvoin, ja mahdollisista ongelmista voidaan yleensä keskustella poliisin ja syyttäjän kesken. Suomen syyttäjien mukaan oikeasuhteisuus on helppo todeta vakavien rikosten kohdalla. Jos syyttäjillä herää tutkintamääräystä antaessaan kysymyksiä pyynnön oikeasuhteisuudesta, he voivat aina keskustella asiasta toimipaikkansa osastopäälliköiden tai valtakunnansyyttäjän toimiston kanssa.

Tuomioistuimet katsovat, että jos joku on pyytänyt todistajan, asiantuntijan tai muun asianosaisen kuulemista ja henkilön kuuleminen on asian kannalta tärkeää, tuomioistuin antaa tutkintamääräyksen. Tuomareiden mielestä henkilön kuuleminen videokokouksen avulla on usein oikeasuhteisempaa kuin hänen tuomisensa ulkomailta Suomeen.

Suomen viranomaiset eivät ole koskaan kieltäytyneet tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta oikeasuhteisuus- tai välttämättömyyssyistä, vaikka tutkintamääräykset ovat poliisin näkemyksen mukaan olleet toisinaan tarpeettomia, koska tiedot olisi voitu hankkia myös poliisiyhteistyön kanavia käyttäen. Vaikka kysymys välttämättömyydestä nousisi esiin, Suomen viranomaiset panisivat silti tutkintamääräyksen täytäntöön (direktiivissä ei myöskään säädetä kieltäytymisperusteista tällaisissa tapauksissa). Arviointiryhmä on Suomen viranomaisten kanssa samaa mieltä siitä, että joissakin tapauksissa voi olla hyödyllistä käyttää poliisikanavia ennen tutkintamääräyksen antamista esimerkiksi sen selvittämiseksi, oleskeleeko asianomainen henkilö todella täytäntöönpanojäsenvaltiossa (*ks. suositus 8*).

Erityyppiseen tutkintatoimenpiteeseen turvautuminen

Arviointikokouksessa keskusrikospoliisi selitti, että jos sen mielestä samat tavoitteet voitaisiin saavuttaa tehokkaammin toisella tutkintatoimenpiteellä, pyydetyn tutkintatoimenpiteen soveltamisen sijaan se aloittaa neuvottelut tutkintamääräyksen antaneen jäsenvaltion kanssa. Joskus on esimerkiksi mahdotonta lähettää servereitä määräyksen antaneeseen valtioon niiden liian suuren koon vuoksi. Suomen poliisi keskittyy toivottuun lopputulokseen, ja se pyrkii yhteistyössä määräyksen antaneen jäsenvaltion kanssa löytämään helpoimmat tavat kyseisen tavoitteen saavuttamiseksi.

Vierailun aikana arviointiryhmä ja alan toimijat keskustelivat kuitenkin myös siitä, mitä tapahtuu, jos Suomi vastaanottaa tutkintamääräyksen todistajan kuulemista varten, mutta Suomen viranomaisten näkemyksen mukaan kyseinen henkilö on epäilty. Tällaisissa tapauksissa Suomen poliisi ei neuvottele määräyksen antaneen valtion kanssa ennen kuulemista vaan panee tutkintamääräyksen täytäntöön suorittamalla epäillyn kuulemisen. Arviointiryhmä katsoo, että ennen kuultavan henkilön aseman muuttamista Suomen olisi aina neuvoteltava tutkintamääräyksen antaneen jäsenvaltion kanssa, jotta vältetään määräyksen antaneelle valtiolle mahdollisesti myöhemmin menettelyn aikana koituvat ongelmat (*ks. suositus 3*).

8. TUKINTAMÄÄRÄYSLOMAKKEEN TOIMITTAMINEN JA SUORA YHTEYDENPITO

Kun Suomi on tutkintamääräyksen antanut valtio, suomalaiset toimijat käyttävät aktiivisesti oikeudellista atlasta löytääkseen toimivaltaisen viranomaisen tutkintamääräyksen toimittamista varten. Valitettavasti oikeudellisen atlaksen tiedot eivät ole aina ajan tasalla. Asiat voivat olla monimutkaisempia esimerkiksi tilanteissa, joissa täytäntöönpanovaltiolla on useita eri täytäntöönpanoviranomaisia mutta ei yhtä keskusviranomaista, joka vastaanottaisi kaikki tutkintamääräykset. Arviointiryhmä suosittaakin, että kaikki jäsenvaltiot pitäisivät oikeudellisessa atlaksessa olevat tiedot ajan tasalla (*ks. suositus 9*). Jos atlaksesta ei löydy vastausta, suomalaiset toimijat käyttävät tarvittaessa myös Euroopan oikeudellisen verkoston yhteyspisteitä ja Eurojustia. Poliisi käyttää myös Europolin apua koordinoidessaan tutkintamääräysten täytäntöönpanoa.

Keskusrikospoliisi on Suomen yleinen täytäntöönpanoviranomainen, mikä tarkoittaa, että kaikki muista jäsenvaltioista saapuvat esitutkintavaiheessa olevat tutkintamääräykset (tulliasioita lukuun ottamatta) olisi toimitettava sille. Kaikki maat eivät välttämättä ole tottuneet siihen, että Suomen poliisi on tutkintamääräyksiä vastaanottava toimivaltainen viranomainen, minkä vuoksi tutkintamääräyksiä lähetetään toisinaan valtakunnansyyttäjän toimistoon, paikallisille syyttäjälueille tai jopa tuomioistuimille.

Suomalaiset toimijat vastaanottavat ja lähettävät kaikki tutkintamääräykset mieluiten sähköisesti eivätkä näe tarvetta paperiversioiden postittamiselle. He pitävät paperiversioita tarpeettomia, koska arkistointi tapahtuu sähköisesti. Suomi pyrkii myös käyttämään viestinnässä salattua sähköpostia, mutta aina se ei ole mahdollista, koska osa jäsenvaltioista ei ole tottunut sähköisen aineiston käsittelyyn tai koska järjestelmät eivät ole yhteensopivia.

Kun tutkintamääräys on toimitettu, Suomen viranomaiset suosivat suoraa yhteydenpitoa tutkintamääräyksen antaneen maan ja täytäntöönpanovaltion välillä. Jos suora yhteydenpito ei ole mahdollista tai tapaus on erityisen kiireellinen, apua voidaan pyytää Eurojustilta. Poliisin kokemuksen mukaan suora yhteydenpito sujuu mutkattomasti naapurimaiden kanssa. Muiden jäsenvaltioiden osalta Suomi turvautuu useammin Eurojustiin. Myös Suomen tuomioistuimet pitävät suoraan yhteyttä muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisiin viranomaisiin ja turvautuvat tarvittaessa myös EJN:n yhteyspisteiden ja Eurojustin apuun.

9. EUROOPPALAISEN TUTKINTAMÄÄRÄYKSEN TUNNUSTAMINEN JA TÄYTÄNTÖÖNPANO JA MUODOLLISUUDET

Direktiivin 9 artiklan 2 kohdan mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa on noudatettava nimenomaan osoitettuja muodollisuuksia ja menettelyjä, edellyttäen, että sellaiset muodollisuudet ja menettelyt eivät ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön perusperiaatteiden vastaisia.

Tutkintamääräyslain 1 pykälän mukaan ”lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset ovat lakina noudatettavia, jollei tästä laista muuta johdu”. Tutkintamääräyslain 8 pykälässä todetaan: ”Tutkintamääräys pannaan täytäntöön noudattaen Suomen lain mukaista menettelyä, jollei direktiivissä tai tässä laissa toisin säädetä.” Näin ollen lähtökohtana on, että täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisella tunnustettu tutkintamääräys on pantava täytäntöön samalla tavalla kuin silloin, kun vastaava toimenpide pannaan täytäntöön suomalaisessa esitutkinnassa tai rikosasiassa. Direktiivin 9 artiklan 2 kohdan mukaan määräyksen antanut viranomaisella voi kuitenkin pyytää, että täytäntöönpanossa sovelletaan Suomen olosuhteisiin perustavaa eri menettelyä. Näin ollen 9 artiklan 2 kohtaa sovelletaan sellaisenaan Suomessa, eikä tutkintamääräyslaissa ole säännöksiä, jotka koskisivat määräyksen antaneen jäsenvaltion ilmoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä.

Syy, jonka vuoksi määräyksen antanut viranomaisella saattaa pyytää tiettyjä täytäntöönpanoon liittyviä muodollisuuksia tai menettelyjä, johtuu usein todisteiden hyväksyttävyyttä koskevista kansallisista säännöistä. Pyydetyn muodollisuuden tai menettelyn noudattamatta jättäminen saattaa johtaa siihen, että määräyksen antanut viranomaisella ei voi käyttää hankittuja todisteita. Suomen viranomaiset ottavat tämän huomioon harkitessaan, tulisiko pyydetty muodollisuus tai menettely hyväksyä. Poliisi ja syyttäjät saavat toisinaan määräyksen antaneilta viranomaisilta pyyntöjä, jotka koskevat Suomen alueella pidettäviä kuulusteluja. Tällaisissa tapauksissa Suomi pyytää aina määräyksen antanutta viranomaisesta olemaan kuulustelussa läsnä tarkkailijana. Toimijat ovat ilmoittaneet, että yleisesti ottaen tavoitteena on panna tutkintamääräykset täytäntöön pyydettyllä tavalla.

Antaessaan tutkintamääräystä epäillyn kuulemiseksi Suomi pyytää, että epäillylle annetaan tiedoksi oikeudet ja velvollisuudet, joita hänellä on Suomen lainsäädännön mukaan. Toimijat ovat selittäneet, että yleensä täytäntöönpanovaltio noudattaa tätä muodollisuutta. Muutoin Suomi esittää vain harvoin muodollisuuksiin tai menettelyihin liittyviä pyyntöjä. Tämä liittyy Suomessa sovellettavaan vapaan todistusharkinnan periaatteeseen. Sellaisia todisteiden hyväksyttävyyteen liittyviä ongelmia ei olekaan esiintynyt, jotka olisivat johtuneet siitä, että Suomen antamien tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa ei olisi noudatettu tiettyjä muodollisuuksia tai menettelyjä.

Arviointiryhmä toteaa, että Suomi on tältä osin saattanut direktiivin asianmukaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöään. Lisäksi arviointiryhmä katsoo, että Suomen noudattama linja ja yleinen tavoite panna vastaanotetut tutkintamääräykset täytäntöön määräyksen antaneen viranomaisen pyynnön mukaisesti toimivat hyvänä esimerkkinä kaikille jäsenvaltioille.

10. ERITYISSÄÄNTÖ

Sen enempää direktiivissä kuin tutkintamääräyslakissakaan ei esitetä yleistä erityissääntöä, henkilöiden siirtoa lukuun ottamatta (direktiivin 22 artiklan 8 kohta). Vierailun aikana suomalaiset toimijat korostivat myös, että tutkintamääräykseen ei sisälly yleistä erityissääntöä ja että direktiivin 19 artiklassa viitataan ainoastaan tutkinnan luottamuksellisuuteen.

Kysyttäessä, pyytävätkö Suomen viranomaiset täytäntöönpanovaltiolta suostumusta ennen hankittujen todisteiden käyttämistä muissa menettelyissä, viranomaiset kuitenkin vastasivat tekevänsä yleensä niin varmistaakseen, että todisteita voidaan todella käyttää. Kyselyssä Suomi ilmoitti, että esitutkintaviranomaiset lisäävät toisinaan tutkintamääräykseen maininnan, että tietoja voidaan käyttää Suomessa muissa menettelyissä, ellei täytäntöönpanoviranomainen toisin ilmoita. Käynnin aikana syyttäjät totesivat kuitenkin selväsanaisesti, etteivät he hyväksy tällaista lisäystä ja että lupa pyydetään joka tapauksessa aina. Tapauksissa, joissa syytettä on muutettu, Suomi noudattaa unionin tuomioistuimen asiassa C-388/08 PPU antaman tuomion periaatteita.

Täytäntöönpanoviranomaisena Suomen viranomaiset katsovat myös, että määräyksen antaneen valtion on pyydettävä lupa ennen todisteiden käyttämistä muissa menettelyissä. Kun Suomelta pyydetään lupaa, toimivaltaiset viranomaiset arvioivat, olisiko tutkintamääräys pantu täytäntöön myös toisen kyseessä olevan rikoksen osalta. Jos näin on, Suomi myöntää määräyksen antaneelle valtiolle luvan.

Jos tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tuloksena ilmenee, että on tehty jokin muu rikos kuin se, jonka johdosta tutkintamääräys annettiin (satunnaisesti havaittu rikos), uusi tutkinta voidaan Suomen poliisin ja tullin mukaan avata. Tällaisissa tapauksissa asiasta ilmoitetaan määräyksen antaneelle jäsenvaltiolle.

Arviointiryhmä ja haastatellut toimijat totesivat vierailun aikana, että erityissäännön sovellettavuutta on vielä täsmennettävä EU:n tasolla. Tämä on tarpeen, jotta jäsenvaltiot eivät käsitelisi kysymystä eri tavoin. Arviointiryhmä pyytää komissiota täsmentämään direktiiviä muuttamalla erityissäännön soveltamista tutkintamääräyksen osalta (*ks. suositus 15*).

11. LUOTTAMUKSELLISUUS

Direktiivin 19 artikla on saatettu asianmukaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöä tutkintamääräyslain salassapitoa, vaitiolovelvollisuutta sekä tietojen käyttöä koskevia rajoituksia koskevalla 25 pykälällä ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 pykälän 1 momentilla.

Salassapitoa koskevassa 25 pykälässä todetaan, että toisen jäsenvaltion toimittamaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon sovelletaan, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta.

Haastatellut toimijat totesivat, että he käsittelevät tutkintamääräystapauksia samalla tavalla kuin kotimaisia tapauksia ja että Suomella ei ole ollut luottamuksellisuuteen liittyviä ongelmia. Suomalaiset tuomarit ovat selittäneet, että he kohtaavat harvoin luottamuksellisuuteen liittyviä ongelmia, koska he ovat mukana oikeudenkäyntivaiheessa, jolloin tiedot ovat jo asianosaisten saatavilla.

12. TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA KIELTÄYTYMISEN PERUSTEET

12.1. Yleistä

Direktiivin 11 artiklassa säädetään harkinnanvaraisista perusteista tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymiselle. Saattaessaan artiklaa osaksi kansallista lainsäädäntöä osa jäsenvaltioista on tehnyt harkinnanvaraisista perusteista pakollisia. Koska direktiivin säännökset ovat Suomessa lakina noudatettavia, täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet on saatettu asianmukaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöä. Näin ollen 11 artiklaa sovelletaan sellaisenaan, ja kansallisilla säännöillä säännellään kaikkia direktiivissä säädettyjä kieltäytymisperusteita harkinnanvaraisina kieltäytymisperusteina, joiden nojalla kansalliset oikeusviranomaiset voivat arvioida, onko perusteita olemassa kussakin yksittäistapauksessa. Lisäksi tutkintamääräyksen 9 pykälässä on erityissäännöksiä pakkokeinoista. Kyseisen 9 pykälän mukaan tutkintamääräykseen sisältyvän pakkokeinon käytön edellytyksenä on, että se olisi Suomen lain mukaan sallittua vastaavissa olosuhteissa. Haastatellut toimijat totesivat, että sääntöjä olisi sovellettava samalla tavalla kuin kansallisissa asioissa ja että säännösten on oltava kansallisessa lainsäädännössä, koska ne koskevat pakkokeinoja. Kieltäytymisperusteita on tulkittava suppeasti, ja yleisenä tavoitteena on panna pyydetty toimenpide täytäntöön.

Suomen poliisin mukaan useimmin esitetty kieltäytymisperuste on liitteessä A esitettyjen tietojen riittämättömyys tai puutteellisuus. Lisäksi heikkolaatuiset käännökset tekevät tutkintamääräyksistä usein vaikeaselkoisia. Suomen viranomaiset kohtaavat näitä ongelmia pannessaan määräyksiä täytäntöön ja antaessaan niitä. Ennen kuin Suomi kieltäytyy tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta näillä perusteilla, se pyrkii aina antamaan määräyksen antaneelle valtiolle mahdollisuuden toimittaa lisätietoja.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan täytäntöönpanosta kieltäydytään useimmiten silloin, kun kuultava henkilö ei anna suostumustaan videokokouksen välityksellä tapahtuvaan kuulemiseen. Ongelma on tuttu sekä määräyksiä täytäntöönpaneville että niitä antaville viranomaisille.

Vierailun aikana tuomioistuin totesi myös, että yhtenä perusteena tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytymiselle on ollut tutkintamääräyksen antamista vastaan käytettävissä olevien oikeussuojakeinojen (niitä koskevien tietojen) puuttuminen sen jälkeen, kun Suomi on pyytänyt lisätietoja (J jakso). Euroopan unionin tuomioistuimen asiassa C-324/17, *Gavanozov I*, antaman tuomion mukaan tutkintamääräyksen antavan viranomaisen ei ole määräyksen antamisen yhteydessä sisällytettävä J jaksoon kuvausta oikeussuojakeinoista, jotka ovat kyseisessä jäsenvaltiossa tarvittaessa käytettävissä tällaisen määräyksen antamista vastaan.

Tutkintamääräyksen antamisen yhteydessä J jaksoon on sisällytettävä ainoastaan kyseisessä asiassa käytetyt oikeussuojakeinot. Näin ollen oikeussuojakeinojen olemassaoloa määräyksen antaneessa jäsenvaltiossa ei ole tarpeen tarkistaa järjestelmällisesti, ja täytäntöönpanoviranomaisen olisi lähettävä siitä, että tutkintamääräys on annettu asianmukaisesti ja että oikeussuojakeinoja on käytettävissä.

Arviointiryhmästä onkin aiheellista suosittaa Suomelle vastavuoroisen tunnustamisen ja luottamuksen periaatteen sekä Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti, että se ei pitäisi käytettävissä oleviin oikeussuojakeinoihin liittyvien tietojen puuttumista kieltäytymisperusteena (*ks. suositus 4*).

12.2. Ne bis in idem

Keskusrikospoliisi selitti, että sillä on rajoitukseton pääsy poliisin, Rajavartiolaitoksen ja tullin rikosilmoitusjärjestelmään. Perustarkistus voidaan tehdä sen arvioimiseksi, onko saapuneella tutkintamääräyksellä yhteys kansalliseen tutkintaan. Käynnin aikana tuotiin kuitenkin lisäksi esiin, että käytännössä Suomen viranomaiset luottavat myös siihen, että epäilty tai syytetyt ilmoittavat itse viranomaisille mahdollisesta ne bis in idem -tilanteesta.

12.3. Perusoikeudet (SEU 6 artikla ja perusoikeuskirja)

Helsingin käräjäoikeus on maininnut, että tiettyjen jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä ei sallita vastaajien osallistumista pääkäsittelyyn videokokouksen välityksellä. Näissä jäsenvaltioissa henkilöä voidaan ainoastaan kuulla videokokouksen välityksellä, mutta he eivät voi osallistua menettelyyn kokonaisuudessaan. Tästä syystä useat jäsenvaltiot ovat kieltäytyneet panemasta täytäntöön tällaisia Suomessa annettuja tutkintamääräyksiä.

Vastaajien kuuleminen rikosoikeudenkäynneissä videokokouksen avulla ei ole Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista. Oikeudenkäynneistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 pykälän mukaan rikosasian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi (ks. myös luvut 5 ja 19.2).

13. MÄÄRÄAJAT JA TUNNUSTAMISEN TAI TÄYTÄNTÖÖNPANON LYKKÄÄMISEN PERUSTEET

Direktiivin 12 artikla (määräajat) on saatettu asianmukaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöä, koska artikla on Suomessa lakina noudatettava eikä tutkintamääräyslaissa ole erillistä asiaa koskevaa säännöstä. Käynnin aikana alan toimijat esittivät joitain esimerkkejä siitä, että muut jäsenvaltiot eivät ole noudattaneet asetettuja määräaikoja pannessaan täytäntöön Suomen antamaa tutkintamääräystä. Toisaalta Suomen poliisi on maininnut, että myös riittämättömät resurssit voivat viivästyttää tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa. Toimijoiden mukaan määräaikoihin liittyviä ongelmia ei kuitenkaan esiinny usein. Arviointiryhmä korostaa kuitenkin, että on mahdotonta saada selkeää yleiskuvaa siitä, miten hyvin määräaikoja noudatetaan, kun Suomi antaa tai panee täytäntöön tutkintamääräyksiä, koska asiasta ei ole saatavilla tilastoja (ks. myös luku 20).

Tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa voidaan lykätä kummankin direktiivin 15 artiklan 1 kohdassa mainitun perusteen nojalla. Koska direktiivin säännökset ovat Suomessa lakina noudatettavia eikä tutkintamääräyslaissa ei ole erityisiä tätä koskevia säännöksiä, 15 artikla on saatettu asianmukaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöä. Suomi ei käynnin aikana eikä kyselyyn antamisissaan vastauksissa maininnut mitään erityisiä ongelmia liittyen tunnustamisen tai täytäntöönpanon lykkäämisen perusteisiin.

14. OIKEUSSUOJAKEINOT

Direktiivin 14 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeussuojakeinot, jotka vastaavat niitä, joita voidaan käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa, ovat sovellettavissa myös tutkintamääräyksessä mainittuihin tutkintatoimenpiteisiin. Tutkintamääräyksen antamisen aineelliset perusteet on kuitenkin mahdollista riitauttaa vain määräyksen antaneessa valtiossa (14 artiklan 2 kohta).

Suomen tutkintamääräyslain 20 pykälällä (muutoksenhaku) varmistetaan, että tutkintamääräyksessä mainittujen tutkintatoimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen voi hakea Suomessa muutosta oikeussuojakeinoin, jotka vastaavat niitä, joita voidaan käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa, direktiivin 14 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Suomen pakkokeinolaissa säädetään oikeussuojakeinoista kotietsintää (8 luvun 18 pykälä) ja takavarikkoa (7 luvun 15 ja 22 pykälä) vastaan. Salaisten pakkokeinojen osalta tuomioistuimen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Tältä osin on kuitenkin mahdollista tehdä kantelu menettelyvirheen perusteella (10 luvun 43 pykälä). Oikeussuojakeinoja ei ole käytettävissä esitutkinta- tai oikeudenkäyntivaiheessa tapahtuvan henkilöiden kuulemisen osalta.

Unionin tuomioistuimen asiassa C-852/19, Gavanozov II, antaman tuomion seurauksena Suomi muutti lainsäädäntöään siten, että annetusta tutkintamääräyksestä saa kannella (tutkintamääräyslain 23 a pykälä). Sen henkilön vaatimuksesta, jota syyttäjän antama tai vahvistama tutkintamääräys koskee, käräjäoikeuden on tutkittava, ovatko edellytykset tutkintamääräyksen antamiselle olemassa. Asianomaisen henkilön (epäillyn tai todistajan) on tehtävä vaatimus 60 päivän kuluessa siitä, kun hän sai tiedon tutkintamääräyksestä. Käytännössä Suomen viranomaiset ovat tähän mennessä kohdanneet muutamia tapauksia, joissa tutkintamääräyksen antamisesta on kanneltu (kantelut on hylätty). Jos kantelu hyväksytään, se merkitsee, että tutkintamääräystä ei olisi pitänyt antaa. Suomalaisen toimijoiden mukaan tällä päätöksellä voi olla vaikutusta todisteiden hyväksyttävyyteen pääkäsitelyssä.

Salaisten pakkokeinojen osalta epäillylle on ilmoitettava kirjallisesti viimeistään vuoden kuluttua niiden käytön lopettamisesta. Määräaika on Suomen lainsäädännön mukaan mahdollista jatkaa (*ks. myös luku 20.5*).

Kaiken kaikkiaan arviointiryhmä katsoo, että Suomi on oikeussuojakeinojen osalta saattanut direktiivin asianmukaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöään.

15. TODISTEIDEN TOIMITTAMINEN

Direktiivin 13 artiklaa sovelletaan Suomessa sellaisenaan (tutkintamääräyslain 1 luvun 1 pykälä). Tutkintamääräyslain 14 pykälän mukaan keskusrikospoliisi vastaa tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tuloksena hankittujen todisteiden toimittamiseen liittyvistä järjestelyistä poliisin ja Rajavartiolaitoksen osalta. Tullilla on oma yksikkö todisteiden toimittamista varten. Keskusrikospoliisiin mukaan todisteiden toimittamisessa ei ole ollut mitään erityisiä haasteita.

16. ILMOITTAMISVELVOLLISUUS – LIITE B

Direktiivin 16 artiklaa, joka koskee velvollisuutta ilmoittaa tutkintamääräyksen vastaanottamisesta täyttämällä ja lähettämällä liitteessä B oleva lomake, sovelletaan Suomessa sellaisenaan. Haastatelluilta toimijoilta saatujen vastausten perusteella Suomen täytäntöönpanoviranomaiset noudattavat säännöksiä lähettämällä liitteen B ajoissa. Liitteen B lähettäminen on Suomessa vakiomenettely. Käynnin aikana toimijat kuitenkin totesivat, että määräyksen antavana viranomaisena he eivät usein saa lainkaan liitettä B tai eivät saa sitä ajoissa.

Arviointiryhmä haluaa korostaa, että on tärkeää lähettää liite B aina ajoissa, minkä vuoksi se antaa kaikille jäsenvaltioille asiaa koskevan suosituksen (*ks. suositus 10*).

17. KULUT

Direktiivin 21 artiklaa sovelletaan Suomessa sellaisenaan.

Suomella ei toistaiseksi ole ollut suurempia ongelmia tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon liittyvien kustannusten suhteen. Poliisin mukaan kysymys korkeista kustannuksista saattaa nousta tulevaisuudessa esiin useammin, sillä verkossa olevien kyberrikollisuuteen liittyvien tietojen määrä kasvaa jatkuvasti.

Poliisi kertoi arviointikäynnin aikana tilanteesta, jossa määräyksen antanut valtio oli pyytänyt sähköisiä tietoja tiedostamatta, kuinka suuresta tietomäärästä oli kysymys. Jos Suomen poliisi olisi lähettänyt kaikki pyydetyt tiedot, kovalevyjä olisi ollut laivalastillinen, mikä olisi tullut erittäin kalliiksi. Tässä tilanteessa poliisi neuvotteli tilanteesta ja koordinoi sitä määräyksen antaneen valtion kanssa ja sopi ratkaisusta, jossa tietojen määrää supistettiin.

Suomalaiset toimijat ovat myös todenneet, että kustannukset voivat olla poikkeuksellisen korkeita tilanteissa, joissa määräyksen antanut valtio on pyytänyt pitkäkestoisia toimia tai joissa käännettävää aineistoa on paljon.

Suomalaiset toimijat ovat yleisesti ottaen sitä mieltä, että koska muilta jäsenvaltioilta saadaan paljon apua, kannattaa aina yrittää panna saadut tutkintamääräykset täytäntöön ja vastata kustannuksista, myös silloin kun kustannukset ovat tavanomaista korkeammat.

18. ERI TUTKINTAMÄÄRÄYSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANON KOORDINOINTI ERI JÄSENVALTIOISSA JA/TAI YHDESSÄ MUIDEN VÄLINEIDEN KANSSA

Jos eri jäsenvaltioissa on tarpeen järjestää yhteisiä toimia, Suomen viranomaiset ottavat yhteyttä Eurojustiin ja/tai Europoliin ja hyödyntävät kansallisten osastojensa apua toimiansa koordinoimiseksi. Kaikkien mahdollisten haasteiden ja esteiden koordinointi ja ratkaisu tapahtuu Eurojustin/Europolin kautta.

Suomen poliisin ainoana ongelmana yhteisissä operaatioissa on ollut resurssien ja valmiuksien saatavuus tietyinä päivinä (tapauksissa, joissa Suomi on ollut täytäntöönpanovaltio).

19. YKSITTÄISET TUTKINTATOIMENPITEET

Suomen tutkintamääräyslain 9 pykälän mukaan tutkintamääräyksen täytäntöön panemiseksi voidaan käyttää seuraavia pakkokeinoja: takavarikko ja asiakirjan jäljentäminen, etsintä ja datan säilyttämismääräys, tutkimuspaikan tai -kohteen eristäminen, koe nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi, henkilötuntomerkkien ottaminen, DNA-tunnisteen määrittäminen, telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen tarkkailu, peitetoiminta, valeosto, tietolähteen ohjattu käyttö ja valvottu läpilasku.

Lisäksi Suomessa pakkokeinojen käytöstä päätettäessä ja niitä käytettäessä noudatettavaan menettelyyn on sovellettava pakkokeinolain säännöksiä.

19.1. Väliaikainen siirtäminen (22 ja 23 artikla)

Väliaikaisesta siirtämisestä säädetään direktiivin 22 ja 23 artiklassa, ja ne on saatettu osaksi Suomen lainsäädäntöä tutkintamääräyslain 12, 13, 14 ja 23 pykälällä. Kuten tämän kertomuksen luvussa 4 (toimivaltaiset viranomaiset) jo todettiin, tutkintamääräyslaissa annetaan syyttäjälle ja Helsingin käräjäoikeudelle yksinomainen toimivalta henkilön väliaikaisen siirtämisen osalta.

Direktiivin 22 artiklassa tarkoitettun toisen jäsenvaltion antaman tutkintamääräyksen, joka koskee vapautensa menettäneen väliaikaista siirtämistä Suomesta kyseiseen jäsenvaltioon, tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättää Helsingin käräjäoikeus (tutkintamääräyslain 12 pykälä). Syyttäjän tulee toimittaa Helsingin käräjäoikeudelle pyyntö tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen tekemisestä. Siirrettävää henkilöä on kuultava henkilökohtaisesti ja syyttäjän ja puolustajan on oltava paikalla istunnossa. Suostumus siirtämiseen annetaan istunnossa ja se merkitään pöytäkirjaan. Ennen suostumuksen antamista siirrettävälle henkilölle on annettava tieto suostumuksen merkityksestä asian käsittelyssä. Suomen tutkintamääräyslaissa ei säädetä erityisestä menettelystä sen määrittämiseksi, onko henkilö antanut suostumuksensa väliaikaiseen siirtoon.

Direktiivin 23 artiklassa tarkoitettuna toisen jäsenvaltion antaman tutkintamääräyksen, joka koskee vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä kyseisestä jäsenvaltiosta Suomeen, tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättää syyttäjä (tutkintamääräyslain 13 pykälä). Kun henkilö on täytäntöönpanovaltiossa, määräyksen antavilla Suomen viranomaisilla ei ole käytettävissään erityistä menettelyä henkilön suostumuksen varmistamiseksi. Toimijoiden mukaan täytäntöönpanovaltiolla on paremmat edellytykset varmistaa suostumus, jos henkilö on sen alueella.

Tutkintamääräyslain 12 ja 13 pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa henkilön kuljettamisesta vastaa keskusrikospoliisi (tutkintamääräyslain 14 pykälä).

Direktiivin 23 artiklassa tarkoitettuna tutkintamääräyksen antamisesta Suomessa vapautensa menettäneen väliaikaiseksi siirtämiseksi toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon päättää Helsingin kärjäoikeus. Syyttäjän tulee toimittaa Helsingin kärjäoikeudelle pyyntö tutkintamääräyksen antamista koskevan päätöksen tekemisestä (tutkintamääräyslain 23 pykälä).

Käytännössä Suomessa ei kuitenkaan ole ollut tapauksia, joissa henkilö olisi direktiivin mukaisesti siirretty väliaikaisesti.

19.2. Kuuleminen videokokouksen avulla

Kuuleminen videokokouksen avulla (direktiivin 24 artikla) on saatettu osaksi Suomen lainsäädäntöä tutkintamääräyslain 15 ja 16 pykälällä.

Suomessa voidaan 15 pykälän mukaan kuulla videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen todistajaa, asiantuntijaa tai asianomistajaa missä tahansa rikosoikeudenkäynnin vaiheessa. Lisäksi 15 pykälässä mainitaan nimenomaisesti mahdollisuus kuulla todistajaa, epäiltyä tai vastaajaa anonymisti. Kärjäoikeus voi päättää kuulla henkilöä videokokouksen avulla anonymisti, jos määräyksen antanut jäsenvaltio sitä pyytää ja jos anonymiteetti voitaisiin myöntää myös kansallisen lainsäädännön nojalla vastaavassa tilanteessa.

Tutkintamääräyslain 16 pykälässä todetaan, että direktiivin 24 artiklan mukaisesti videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen voidaan kuulla myös rikoksen esitutkinnassa epäiltyä tai rikosasian vastaajaa. Rikosasian vastaajan kuulemisen edellytyksenä on, että vastaaja siihen suostuu eikä kuuleminen asian laatu sekä muut olosuhteet huomioon ottaen vaaranna vastaajan oikeusturvaa. Kuulemisesta päättää käräjäoikeus. Pakollista suotumusta sovelletaan ainoastaan vastaajiin. Suomalaiset toimijat ovat selittäneet, että epäiltyjen osalta suostumuksen puuttuminen ei ole ehdoton kieltäytymisperuste.

Suomessa on ollut muutamia tapauksia, joissa syytetty (vastaaja) on kieltäytynyt kuulemisesta. Tämä on johtanut automaattisesti tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytymiseen. Toimijoiden kokemuksen mukaan syytetyt kuitenkin haluavat useimmiten tulla kuulluksi. Toimijoiden mielestä videokokous on eurooppalaiseen pidätysmääräykseen ja luovuttamiseen verrattuna ”pehmeämpi” vaihtoehto.

Heidän mukaansa videokokouksiin liittyviä ongelmia ei ole juurikaan esiintynyt. Suomen viranomaiset ovat joustavia ja voivat järjestää kuulemisia tarvittaessa jopa vankiloissa tai säilöönottotiloissa. Videokokousjärjestelmien yhteensopivuuteen liittyviä teknisiä ongelmia on kuitenkin ilmennyt toisinaan.

Tämän joustavan lähestymistavan varjopuolena Oulun käräjäoikeus ilmoitti, että Pohjois-Suomen tuomioistuimet tekevät epävirallista yhteistyötä Ruotsin tuomioistuinten kanssa ja että kuulemisista sovitaan sähköpostitse tutkintamääräystä lähettämättä. Käytäntö jatkuu edelleen, ja Ruotsi pyytää sähköpostitse kuulemisia myös muiden suomalaisten tuomioistuinten kautta. Koska tämä on aiheuttanut tuomioistuimissa ongelmia, Helsingin käräjäoikeuden tuomarit eivät ole hyväksyneet menettelyä vaan pyytävät Ruotsilta tutkintamääräystä, kuten virallisesti edellytetään.

Suvereniteettiperiaatteen mukaisesti arviointiryhmä suosittaa, että kaikki jäsenvaltiot pitäytyisivät videokokouksen avulla tapahtuvasta kuulemisesta toisessa jäsenvaltiossa ilman tutkintamääräystä (ks. suositus 11).

Videokokouksen avulla kuultavan henkilön aseman ja vastaavasti sovellettavien menettelyllisten takeiden osalta Suomi huomautti, että liitteessä A olevan C jakson kohdasta ”kuuleminen videokokouksen avulla” puuttuu vaihtoehto ”uhri”. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun Suomen lain mukaan uhrilla on erittäin vahva asema rikosoikeudenkäynnissä, ja uhrilla on videokokouksessa erilaiset menettelylliset oikeudet kuin todistajalla. Uhrilla on esimerkiksi oikeus olla läsnä koko oikeudenkäynnin ajan toisin kuin todistajalla. Lisäksi täytäntöönpanovaltiolta pyydettävät muodollisuudet ovat erilaisia sen mukaan, onko kuultavana uhri vai todistaja. Sen vuoksi Suomi haluaisi, että videokokouksen avulla tapahtuvaa kuulemistä koskevaan jaksoon lisättäisiin uhria koskeva ruutu.

Vastaajien kuuleminen oikeudenkäynnissä videokokouksen avulla

Suomen viranomaiset esittivät vierailun aikana ja kyselyyn antamissaan vastauksissa tietoja vastaajan oikeudesta olla läsnä koko oikeudenkäynnin ajan videokokouksen välityksellä. Toimijat selittivät, että tutkintamääräys on annettava direktiivin 6 artiklan mukaisesti. Kyseisen artiklan mukaan yhtenä edellytyksenä on, että tutkintamääräyksessä mainittu tutkintatoimenpide olisi voitu määrätä samoin edellytyksin vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Suomen kansallisen lainsäädännön mukaan syytetty voi osallistua pääkäsittelyyn videokokouksen välityksellä. Tästä säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 pykälässä ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 pykälässä. Rikosasian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 pykälää sovelletaan vastaajan kuulemiseen todistelutarkoituksessa teknisiä tiedonvälitystapoja käyttäen. Kyseisen 52 pykälän mukaan todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos: 1) kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn; 2) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa; 3) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä; 4) menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta; 5) kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt; tai jos 6) rikosasiassa kuultava on muusta kuin 4 kohdassa tarkoitettusta syystä erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu.

Tämä merkitsee, että Suomessa on mahdollista antaa ja panna täytäntöön tutkintamääräys, joka mahdollistaa vastaajan läsnäolon oikeudenkäynnissä videoneuvottelun välityksellä. Suomi on kuitenkin todennut, että monet jäsenvaltiot kieltäytyvät panemasta tutkintamääräystä täytäntöön, jos siihen sisältyy syytetyn kuuleminen koko pääkäsittelyn ajan. Suomalaiset toimijat ovat selittäneet ymmärtävänsä näkemyksen, jonka mukaan oikeudenkäyntiin osallistumisen tarkoitus ei ole todistelu, mutta he pitävät sitä vastaajan kannalta parempana vaihtoehtona, myös koska näin voidaan välttää eurooppalaisen pidätysmääräyksen käyttö. Suomen viranomaisten mielestä direktiivissä vahvistetaan vähimmäisvaatimukset, joita jäsenvaltioiden on noudatettava, mutta avustamiselle muissakaan tilanteissa ei ole esteitä.

Arviointiryhmä katsoo, että tutkintamääräyksen käyttöä sen varmistamiseen, että vastaaja on läsnä pääkäsittelyssä, olisi syytä selkeyttää. Tämä hyödyttäisi kaikkia jäsenvaltioita ja auttaisi varmistamaan yhtenäisen linjan asiassa (*ks. luvut 5 ja 12.3 sekä suositus 13*).

19.1. Kuuleminen puhelinkokouksen avulla

Tutkintamääräyslain 15 pykälän 7 momentissa todetaan, että direktiivin 25 artiklan mukaisesti puhelinkokouksen avulla voidaan kuulla todistajaa, asiantuntijaa tai asianomistajaa. Oikeudellisesti prosessi on sama kuin videokokouksen avulla järjestettävässä kuulemisessa.

Suomen poliisi ei muista, että kuulemista olisi koskaan toteutettu puhelinkokouksen avulla. Helsingin käräjäoikeus selitti, että tätä toimenpidettä ei käytetä usein, koska lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö asettavat sille tiukat rajat. Puhelinkokouksen käyttöä kuulemiseen ei monissa tapauksissa pidetä asianmukaisena, ja tuomarit käyttävät mieluummin videokokouksia. Suomessa ei myöskään ole usein ollut tapauksia, joissa toinen jäsenvaltio olisi toimittanut Suomelle tutkintamääräyksen puhelinkokousta varten.

19.2. Pankkitilejä ja muita rahoitustilejä sekä pankkitapahtumia ja muita rahoitustapahtumia koskevat tiedot

Direktiivin 26 ja 27 artiklaa sovelletaan Suomessa sellaisenaan. Suomen poliisilain 4 luvun 3 pykälän mukaan poliisilla on oikeus saada tietoja pankeista. Kaikille Suomen virallisille pankeille voidaan lähettää yksi yhteinen määräys, johon kukin pankki vastaa erikseen. Rajavartiolaitoksen ja tullin osalta on olemassa samanlaista pankkitiedusteluja koskevaa lainsäädäntöä. Suomen kansallisen lainsäädännön mukaan pankkitietojen pyytäminen ei edellytä tutkinnan järjestämistä, koska sitä on saatettu pyytää jo esitutkintavaiheessa. Pankkitietoja koskevan tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää Suomen lain mukaan jonkinlaista pankkitilin ja rikoksen välistä yhteyttä, mutta sen ei välttämättä tarvitse liittyä epäiltyyn.

Suomi ei kaiken kaikkiaan ole ilmoittanut ongelmista, jotka liittyisivät pankkitilejä koskevien tietojen pyytämiseen määräyksen antaneena valtiona tai täytäntöönpanovaltiona.

19.3. Peitetutkinta

Direktiivin 29 artikla (peitetutkinta) on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä tutkintamääräyslain 17 pykälällä (peitetoiminta ja valeosto). Lisäksi pakkokeinolain 10 luvussa (27 pykälästä alkaen) selitetään, miten peitetutkinta ja valeosto käytännössä toteutetaan Suomessa. Tutkintamääräyksen täytäntöön panemiseksi voidaan suorittaa peitetoimintaa ja tehdä valeosto direktiivin 29 artiklassa tarkoitetulla tavalla rikoksen selvittämiseksi pakkokeinolain 10 luvun mukaisesti.

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää kentällä suoritettavasta peitetoiminnasta. Syyttäjälle ei Suomessa tarvitse ilmoittaa ennen peitetutkinnan suorittamista. Toimijat selittivät kuitenkin, että laajoissa tutkinnoissa poliisi yleensä koordinoi peitetoimia syyttäjän kanssa. Ainoastaan erityisesti koulutetut poliisit saavat suorittaa peitetutkintaa kentällä. Erityisen koulutuksen peitetoimintaan saaneet suomalaiset tullivirkailijat voivat harjoittaa peitetoimintaa vain verkossa. Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetut tullivirkailijat voivat osallistua poliisin suorittamaan peitetoimintaan tullin toimivaltaan kuuluvien rikosten osalta (laki rikostorjunnasta Tullissa).

Peitetoiminnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai tämän toimintaan kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Peitetoiminta asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

Päätettäessä peitetutkintaa koskevan tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta määräyksen antaneen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle voidaan antaa oikeus Suomen alueella suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja tehdä valeosto pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Vastaava oikeus voidaan antaa toisen EU:n jäsenvaltion virkamiehelle Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaman tutkintamääräyksen perusteella. Toimijat huomauttivat kuitenkin, että ulkomaiset toimijat voivat tulla Suomeen avustukseen tutkintatoimissa, mutta he eivät saa toimia itsenäisesti.

Eräs suomalaisten toimijoiden kohtaama käytännön ongelma liittyy tutkintamääräyksen turvalliseen ja luotettavaan toimittamiseen vastaanottajamaan peitetoiminnasta vastaavalle yksikölle. Suomen viranomaiset toivovat, että ongelma ratkeaa pian, kun eEDES-portaali saadaan täysin toimintavalmiiksi. Arkaluontoisimpien pakkokeinojen osalta Suomen viranomaiset turvautuvat toisinaan Eurojustin rakenteiden käyttöön.

Salaisten pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen epäillylle on Suomessa tärkeä kansallisen lainsäädännön säännös (pakkokeinolain 10 luvun 60 pykälä). Kaikista salaisista pakkokeinoista, kuten telekuuntelusta tai valvotusta läpilaskusta, on ilmoitettava epäillylle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi tai kun pakkokeinon käyttö on lopetettu (viimeistään vuoden kuluttua lopettamisesta). Tuomioistuin voi päättää, että ilmoitusta saadaan lykätä tai se saadaan jättää kokonaan tekemättä. Ilmoitus voidaan jättää tekemättä ainoastaan hengen tai terveyden suojaamiseksi. Tuomioistuin voi lykätä ilmoitusta kahdella vuodella, jos se on perusteltua käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Suomen toimijoiden mukaan pääsääntönä oleva ilmoittaminen voi vaikeuttaa kansainvälistä rikostorjuntayhteistyötä ja haitata yleensäkin peitetoimintaa ja valeostoja yhteisissä operaatioissa. He selittivät, että käytännössä on erittäin tärkeää neuvotella määräyksen antaneen valtion kanssa mahdollisista riskeistä. Arviointiryhmä antaa Suomelle tunnustusta neuvottelemisesta määräyksen antaneen valtion kanssa varhaisessa vaiheessa, jotta tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa mahdollisesti ilmenevät ongelmat saadaan ratkaistua (*ks. paras käytäntö 4*). Useimmat peiteoperaatiot toteutetaan naapurimaiden kanssa, mikä toimijoiden mukaan helpottaa keskustelua määräyksen antaneiden ja täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten välillä.

19.4. Telekuuntelu

Direktiivin 30 ja 31 artikla (toisen jäsenvaltion teknisellä avustuksella tai ilman sitä tapahtuva telekuuntelu) on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä tutkintamääräyslain 18 ja 19 pykälällä. Telekuuntelusta säädetään myös pakkokeinolain 10 luvussa. Telekuuntelua varten annetun tutkintamääräyksen täytäntöönpanomenettely on sama kuin kansallisissa tapauksissa.

Pakkokeinolain 10 luvun 3 pykälän ensimmäisessä momentissa määritellään Suomen laissa tarkoitetun telekuuntelun tarkoittavan yleisessä viestintäverkossa välitettävänä olevan viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin. Toisessa momentissa luetellaan tyhjentävästi rikokset, joiden osalta telekuunteeluun voidaan antaa lupa. Pakkokeinolain 5 pykälän mukaan tuomioistuin päättää telekuuntelusta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Lupa voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan. Myös telekuuntelun jatkamista varten on saatava tuomioistuimen päätös. Pakkokeinolain 55 ja 56 pykälässä säädetään ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan telekuuntelulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten päätös on annettu. Tutkintamääräyslain 18 pykälässä mainitaan nimenomaisesti, että tuomioistuimen on asetettava ehto, jonka mukaan määräyksen antaneen valtion tulee noudattaa säännöksiä, jotka koskevat ylimääräisen tiedon käyttöä tai tietoa siitä, koska telekuuntelu on kiellettyä, kuten epäillyn ja tämän oikeudellisen avustajan välisessä viestinnässä.

Suomen pakkokeinolaissa säädetään lisäksi televalvonnasta, joka on eri asia kuin telekuuntelu. Televalvonnalla tarkoitetaan viestin välitystietojen hankkimista sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä (10 luvun 6 pykälä).

Suomen viranomaisten mukaan direktiivin johdanto-osan 30 kappale tarkoittaa, että telekuuntelua koskeva yhteistyö kattaa viestin sisällön lisäksi myös televalvonnan, kun kyse ei ole historiallisten tietojen hankkimisesta. Direktiivin 10 ja 11 artiklaa sovelletaan Suomessa historiallisten tietojen hankkimiseen. Näin ollen direktiivin 30 ja 31 artiklassa tarkoitettu ”telekuuntelu” kattaa Suomessa telekuuntelun ja televalvonnan (historiallisia tietoja lukuun ottamatta).

Tapauksissa, joissa salakuuntelun kohteena oleva auto liikkuu ulkomailta tai Suomeen saapuu auto, johon on asennettu GPS-seurantajärjestelmä, direktiivin 31 artiklan mukaisesti liitteen C avulla annettua jälkikäteistä ilmoitusta ei direktiivin sanamuodon mukaisesti hyväksytä. Keskusrikospoliisin mukaan tällaisissa tilanteissa käytetään ensisijaisesti Schengenin yleissopimuksen 40 artiklaa.

Direktiivin 31 artiklassa tarkoitetut ilmoitukset vastaanottaa ja esittää keskusrikospoliisi. Ilmoituksen vastaanotettuaan keskusrikospoliisi toimittaa asian viipymättä tuomioistuimen ratkaistavaksi (tutkintamääräyslain 19 pykälä).

Käytännössä on ollut tapauksia, joissa täytäntöönpaneva jäsenvaltio on kieltäytynyt panemasta täytäntöön telekuuntelua koskevaa suomalaista tutkintamääräystä. Telekuuntelua koskeva tutkintamääräys on hylätty kerran sillä perusteella, että toimenpiteen tarpeellisuutta ei ollut perusteltu riittävästi.

Täytäntöönpanevana viranomaisena Suomi voi panna puhelinkuuntelua koskevan tutkintamääräyksen täytäntöön tilanteen kiireellisyydestä riippuen muutamassa päivässä. Suomi voi lisäksi välittää televiestit välittömästi määräyksen antaneelle valtiolle, ja sillä on yhteinen tekninen järjestelmä tällaisia toimenpiteitä varten.

Arviointiryhmä toteaa, että jäsenvaltioiden välillä on eroja sen suhteen, mitä televiestinnän käsite pitää sisällään ja milloin liitettä C tai A voidaan käyttää. Tämä voi vaikuttaa kielteisesti oikeudelliseen yhteistyöhön. Näiden havaintojen perusteella arviointiryhmä katsoo aiheelliseksi suosittaa EU:n lainsäätäjille telekuuntelun käsitteen selkeyttämistä (*ks. suositus 16*).

Jäsenvaltioilla on samaan aikaan erilaisia lähestymistapoja rajojen kummallakin puolella tapahtuvan tarkkailun ja sen osalta, missä määrin kyse on poliisin toimenpiteestä (Schengenin yleissopimuksen 40 artikla) tai oikeudellisesta yhteistyöstä. Epäselvyyttä on lisäksi edelleen direktiivin 34 artiklan 1 kohdan b alakohdan ja johdanto-osan 9 kappaleen merkityksestä, kun kyse on GPS-seurantalaitteen tai ääni- tai videotallennuslaitteen kaltaisten tarkkailutoimenpiteiden käytöstä ajoneuvossa. Arviointiryhmä pyytääkin komissiota täsmentämään myös direktiivin soveltamista suhteessa Schengenin yleissopimuksen 40 artiklaan, erityisesti siltä osin kuin kyse on toimenpiteistä, jotka koskevat ajoneuvojen tarkkailua GPS-seurantalaitteella tai ääni- tai videotallennuslaitteella (*ks. suositus 17*).

19.5. Muut tutkintatoimenpiteet

Muista tutkintatoimenpiteistä käydyissä keskusteluissa toimijat mainitsivat erityisesti tavan, jolla kotietsinnät järjestetään Suomessa. Suomen pakkokeinolain mukaan on mahdollista toteuttaa joko yleinen tai erityinen kotietsintä (8 luvun 1 artikla). Erityisellä kotietsinnällä tarkoitetaan etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa henkilöstä, jolla on oikeus kieltäytyä todistamasta oikeudessa.

Päätöksen *erityisen* kotietsinnän toimittamisesta ja etsintävaltuutetun nimeämisestä tekee tuomioistuimien. Sen sijaan päätöksen *yleisestä* kotietsinnästä voi tehdä ainoastaan poliisin, Rajavartiolaitoksen tai tullin tutkinnanjohtaja. Tämä merkitsee, että kun Suomi antaa yleistä kotietsintää koskevan tutkintamääräyksen, siihen ei voida liittää eikä siinä voida mainita tuomioistuimen määräystä, koska sellaista ei ole olemassa. Toimijat ovat todenneet, että tuomioistuimen päätöksen puuttuminen tällaisissa tapauksissa herättää usein kysymyksiä täytäntöönpanoviranomaisten keskuudessa, sillä monissa jäsenvaltioissa kotietsintä edellyttää tuomioistuimen päätöstä. Tällaiset kysymykset voidaan yleensä ratkaista määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välisillä neuvotteluilla.

Arviointiryhmän mielestä jäsenvaltiot voisivat harkita lyhyttä viittausta olemassa olevaan tuomioistuimen päätöksen tai päätöksen puuttumiseen, jotta vältettäisiin lisäneuvottelujen tarve ja nopeutettaisiin täytäntöönpanoprosessia (*ks. suositus 12*).

20. TILASTOT

Suomen viranomaiset toimittivat kyselyssä arviointiryhmälle joitain tilastoja vastaanotetuista ja toimitetuista pyynnöistä. Suomen mukaan ilmoitetut luvut olivat kuitenkin karkeita arvioita, eivätkä ne olleet luotettavia. Luvuissa ei myöskään tehdä eroa eri oikeudellisten välineiden kesken.

Arviointiryhmän onkin vaikeaa saada luotettavaa yleiskuvaa Suomen tilanteesta, koska todellisia tilastoja ei kerätä.

On mahdotonta analysoida seuraavia: kieltäytymisten määrä; tapaukset, joissa tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa on lykätty; se, onko Suomi noudattanut direktiivissä säädettyjä määräaikoja; se, millaisista rikoksista Suomi antaa tutkintamääräyksiä, sekä Suomen eri viranomaisten antamien tai täytäntöön panemien tutkintamääräysten määrä.

Suomen viranomaiset totesivat arvioinnin aikana, että käytettävissä olevien sähköisten järjestelmien (eli asianhallintajärjestelmän) avulla ei ole mahdollista kerätä tilastoja tutkintamääräyksistä. Uutta järjestelmää ollaan kehittämässä, mutta sen käyttöönoton ajankohta ei ole tiedossa. Arviointiryhmä katsoo, että tilastot olisi kerättävä muilla tavoin, kunnes tarvittava tietotekniikka on saatu kehitettyä.

Arviointiryhmä toteaa, että luotettavien tilastojen puute on horisontaalinen ongelma, joka koskee monia jäsenvaltioita. Tilanteen odotetaan paranevan huomattavasti, kun eEDES-alusta saadaan täyteen toimintavalmiuteen. Arviointiryhmä suosittaa kuitenkin, että Suomi panostaisi tilastojen keräämiseen, mikä mahdollistaisi luotettavan analyysin tutkintamääräysten tilanteesta Suomessa (*ks. suositus 5*).

21. KOULUTUS

Kun tutkintamääräys otettiin Suomessa käyttöön, valtakunnansyyttäjän toimisto järjesti yhdessä keskusrikospoliisin kanssa tutkintamääräystä koskevaa koulutusta kaikille syyttäjille ja esitutkintaviranomaisille. Toimisto järjestää myös vuosittain keskimäärin neljä kansainvälistä yhteistyötä koskevaa koulutustilaisuutta, joissa käsitellään myös tutkintamääräystä.

Valtakunnansyyttäjän toimisto on lisäksi julkaissut tutkintamääräystä käsittelevän käsikirjan, joka on kaikkien syyttäjien saatavilla intranetin kautta. Arviointiryhmä piti käsikirjaa hyvänä aloitteena (*ks. paras käytäntö 5*).

Suomessa kukin poliisipiiri vastaa oman henkilöstönsä koulutuksesta. Intranetissä on myös itseopiskelumateriaalia, ja henkilöstö voi osallistua joihinkin CEPOLin tarjoamiin koulutustilaisuuksiin. Poliisiviranomaisia kannustetaan myös käyttämään Euroopan oikeudellisen verkoston verkkosivustolla olevaa aineistoa.

Rajavartiolaitos tarjosi tutkintamääräystä koskevaa koulutusta viimeksi vuonna 2017 (edellä mainittu yhteinen koulutus), minkä jälkeen kansainvälistä yhteistyötä käsittelevää koulutusta ei ole järjestetty.

Suomen tulli osallistui yhteiseen koulutukseen vuonna 2017, ja se järjestää myös omia koulutustilaisuuksia. Tullin valvontaosasto ja Tullin koulutusosasto tarjoavat uusille työntekijöille yleistä koulutusta kansainvälisestä yhteistyöstä. Poliisi totesi arviointikokouksessa, että kunkin poliisilaitoksen analyysiyksikössä työskentelee kansainvälisen yhteistyön asiantuntijoita, jotka neuvovat poliiseja kansainväliseen yhteistyöhön liittyvissä kysymyksissä.

Helsingin käräjäoikeus järjestää koulutusta uusille tuomareille, jotka alkavat työskennellä keskinäisen oikeusavun ja tutkintamääräysten parissa. Käräjäoikeus on antanut kirjalliset ohjeet tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta, ja sen tietokantaan on koottu materiaalia aiheesta. Tuomarit osallistuvat myös Euroopan juridinen koulutusverkosto (EJTN) järjestämään koulutukseen (2–3 tuomaria vuodessa).

Tuomareiden ja muun tuomioistuinten henkilöstön koulutuksesta vastaava Tuomioistuinvirasto ei järjestä systemaattisesti kansainvälistä yhteistyötä käsittelevää koulutusta. Varsinaista tutkintamääräystä koskevaa koulutusta ei ole järjestetty, mutta se oli yhtenä aiheena etäkuulemista käsittelevässä koulutustilaisuudessa. Vuonna 2021 asetettiin saataville verkkoseminaareja, joissa käsitellään muun muassa tutkintamääräystä. Tuomioistuinvirasto lähettää myös osallistujia EJTN:n, Eurooppaoikeuden akatemian (ERA) ja Julkisen hallinnon Eurooppa-instituutin (EIPA) tarjoamiin koulutustilaisuuksiin. Tuomarit voivat lisäksi hyödyntää intranetin digitaalista aineistoa, kuten tutkintamääräystä käsittelevää valtakunnansyyttäjän toimiston käsikirjaa.

Tuomioistuinvirasto on yhdessä oikeusministeriön ja valtakunnansyyttäjän toimiston kanssa hakenut EU:n rahoitusta kaksivuotiselle hankkeelle, jonka tavoitteena on luoda EJN:n kansallinen verkosto rikosasioissa tehtävää yhteistyötä varten. Tätä voidaan pitää kiitettävänä aloitteena (*ks. paras käytäntö 6*). Tutkintamääräys on yksi hankkeen aihealueista. Tuomioistuinvirasto osallistuu lisäksi EIPAn johtamaan tuomareille, syyttäjille ja asianajajille suunnattuun koulutushankkeeseen, jossa yhden seminaarin aiheena on tutkintamääräys.

Arviointikokouksessa poliisi ilmoitti toivovansa lisää tutkintamääräystä koskevaa koulutusta ja säännöllisiä yhteisiä koulutustilaisuuksia valtakunnansyyttäjän toimiston kanssa.

Edellä esitetyn perusteella arviointiryhmä suosittaa, että Suomi tarjoaisi poliisille enemmän tutkintamääräystä koskevaa koulutusta, mahdollisesti kaikille tutkintamääräyksen parissa yhteistyötä tekeville lainvalvontaviranomaisille suunnatun yhteisen koulutuksen muodossa (*ks. suositus 1*).

22. LOPPUHUOMAUTUKSET, SUOSITUKSET JA PARHAAT KÄYTÄNNÖT

22.1. Suomen ehdotukset

Suomen viranomaiset ovat esittäneet useita huomautuksia tarpeesta parantaa liitettä A ja lisätä sen käytettävyyttä. Kaikki tutkintamääräystä käsittelevät toimivaltaiset viranomaiset ovat esittäneet muutosehdotuksia useisiin lomakkeen kohtiin (*ks. myös luku 6.1*).

Suomalaisten viranomaisten mielestä kaikkia jäsenvaltioita olisi myös kannustettava hyväksymään englanninkieliset tutkintamääräykset, etenkin kiireellisissä tapauksissa. Samaan aikaan Suomi vastaanottaisi huonosti suomeksi käännettyjen tutkintamääräysten sijaan mieluummin tutkintamääräyksiä, jotka on käännetty tarkasti englanniksi.

Lisäksi suomalaiset toimijat olivat painokkaasti sitä mieltä, että käytettävissä olevien poliisikanavien käyttö tutkintamääräyksen lähettämisen valmisteluvaiheessa voisi vähentää tarpeettomia tiedusteluja ja auttaa keskittymään olennaisten kysymysten esittämiseen täytäntöönpanoviranomaiselta.

22.2. Suositukset

Suomen arviointiin osallistunut asiantuntijaryhmä pystyi onnistuneesti arvioimaan järjestelmää direktiivin 2014/42/EU käytännön täytäntöönpanon ja toiminnan osalta.

Arviointiryhmä katsoi tarpeelliseksi esittää useita ehdotuksia Suomen viranomaisille. Lisäksi EU:lle esitetään lukuisiin hyviin käytäntöihin perustuvia suosituksia. Suomen olisi raportoitava jäljempänä esitettyjen suositusten toteutumisesta 18 kuukauden kuluttua siitä, kun rikosoikeusyhteistyöryhmä on hyväksynyt tämän kertomuksen.

22.2.1. Suositukset Suomelle

Suositus 1: Harkitaan poliisille annettavaa lisäkoulutusta, mahdollisesti kaikille tutkintamääräyksen parissa yhteistyötä tekeville lainvalvontaviranomaisille suunnatun yhteisen koulutuksen muodossa. Lisäksi suositetaan, että tiedotusta kansainvälisen yhteistyön asiantuntijoiden olemassaolosta lisätään, jotta kaikki alan toimijat voisivat hyödyntää heidän apuaan (*luvut 6.1 ja 22*).

Suositus 2: Harkitaan tiedon lisäämistä oikeudelliseen atlakseen siitä, että Ahvenanmaa on ruotsinkielinen alue, mikä helpottaisi sekä tutkintamääräyksiä antavien jäsenvaltioiden että Ahvenanmaan täytäntöönpanoviranomaisen työtä (*luku 6.2*).

Suositus 3: Neuvotellaan tutkintamääräyksen antaneen jäsenvaltion kanssa ennen kuultavan henkilön aseman muuttamista, jotta vältetään mahdollisesti myöhemmin menettelyn aikana koituvat ongelmat (*luku 7*).

Suositus 4: Arvioidaan Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti uudelleen käytäntöä, että käytettävissä oleviin oikeussuojakeinoihin liittyvien tietojen puuttumista tutkintamääräyksestä pidetään kieltäytymisperusteena (*luku 12.1*)

Suositus 5: Harkitaan panostamista tutkintamääräystä koskevien tilastojen keräämiseen (*luku 20*).

22.2.2. Suositukset muille jäsenvaltioille

Suositus 6: Jäsenvaltioiden olisi tutkintamääräystä lähettäessään ilmoitettava kaikki muut täytäntöönpanovaltioon lähetetyt samaan tutkintaan liittyvät välineet (kuten eurooppalainen pidätysmääräys tai olemassa oleva yhteinen tutkintaryhmä), jotta täytäntöönpanoviranomaisilla olisi kaikki tarvittavat tiedot ennen tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa (*luku 5*).

Suositus 7: Harkitaan englanniksi laadittujen tutkintamääräysten hyväksymistä, etenkin kiireellisissä tapauksissa (*luku 6.2*).

Suositus 8: Harkitaan mahdollisuuksien mukaan poliisikanavien käyttöä sellaisten tietojen hankkimiseksi, jotka voivat olla arvokkaita tehtäessä päätöstä tutkintamääräyksen antamisesta täytäntöönpanovaltiolle, esimerkiksi sen varmistamiseksi, että asianomainen henkilö todella oleskelee kyseisessä valtiossa (*luku 7*).

Suositus 9: Pidetään oikeudellisessa atlaksessa olevat tiedot ajan tasalla (*luku 8*).

Suositus 10: Lähetetään liite B järjestelmällisesti (*luku 16*).

Suositus 11: Pidätetään suvereniteettiperiaatteen mukaisesti videokokouksen avulla tapahtuvasta kuulemisesta toisessa jäsenvaltiossa ilman tutkintamääräystä (*luku 19.2*).

Suositus 12: Jäsenvaltiot voisivat harkita lyhyttä viittausta olemassa olevaan tuomioistuimen päätöksen tai päätöksen puuttumiseen, jotta vältettäisiin lisäneuvottelujen tarve ja nopeutettaisiin täytäntöönpanoprosessia (*luku 19.7*).

22.2.3. Suositukset Euroopan unionille ja sen toimielimille

Suositus 13: Komissiota pyydetään täsmentämään tutkintamääräyksen soveltamista siltä osin kuin kyse on sen varmistamisesta, että syytetty on läsnä oikeudenkäynnissään (*luvut 5 ja 19.2*).

Suositus 14: Komissiota pyydetään harkitsemaan liitteen A käytettävyyden parantamista sekä lomakkeen rakenteen että sisällön osalta (*luku 6.1*).

Suositus 15: Komissiota pyydetään täsmentämään erityissäännön soveltamista tutkintamääräyksen osalta (*luku 10*).

Suositus 16: Komissiota pyydetään täsmentämään ”telekuuntelun” käsitettä (*luku 19.6*).

Suositus 17: Komissiota pyydetään täsmentämään myös direktiivin soveltamista suhteessa Schengenin yleissopimuksen 40 artiklaan, erityisesti siltä osin kuin kyse on sellaisten ajoneuvojen tarkkailusta, joihin on asennettu GPS-seurantalaite tai ääni- tai videotallennuslaite (*luku 19.6*).

22.3. Parhaat käytännöt

Tässä osiossa luetellaan parhaita käytäntöjä, joita muut jäsenvaltiot voisivat ottaa käyttöön.

Suomelle annetaan tunnustusta seuraavista:

1. Yleisesti ottaen joustava, käytännöllinen ja tehokas tapa panna tutkintamääräykset täytäntöön (*luku 1*).
2. Uhrien mahdollisuus pyytää tutkintamääräystä (*luku 4*).
3. Englanniksi tai muilla kielillä laadittujen tutkintamääräysten hyväksyminen, kun siihen ei ole estettä (*luku 6.2*).
4. Käytäntö, että tutkintamääräyksen antaneen valtion kanssa neuvotellaan määräyksen täytäntöönpanon varhaisessa vaiheessa mahdollisten ongelmien ratkaisemiseksi (*luku 19.5*).
5. Valtakunnansyyttäjän toimiston ja oikeusministeriön laatimat tutkintamääräystä koskevat käsikirjat ja ohjeet (*luvut 4 ja 21*).
6. EU:n rahoituksen hakeminen kaksivuotiselle hankkeelle, jonka tavoitteena on luoda EJN:n kansallinen verkosto rikosasioissa tehtävää yhteistyötä varten (*luku 21*).

ANNEX A: PROGRAMME FOR THE ON-SITE VISIT

25 April 2023 – Ministry of Justice, Helsinki, Finland

09:30-12:00	Welcome speech and presentations: <ul style="list-style-type: none"> - Ministry of Justice - Prosecutor General's Office - National Prosecution Authority - Police - Border Guard - Customs
12:00-13:00	Lunch
13:00-16:30	Meetings with the authorities that were present in the morning

26 April 2023 – Ministry of Justice, Helsinki, Finland

09:30-12:00	Meetings with representatives of the National Prosecution Authority, Prosecutor General's Office and Ministry of Justice (including the International Unit)
12:00-13:00	Lunch
13:00-15:00	Meetings with the representatives of the Helsinki District Court and the Oulu District Court
15:15-16:30	Meetings with the representative of the Finnish Bar Association

27 April 2023 – Ministry of Justice, Helsinki, Finland

09:30-10:30	Final Q&A with the representatives of the police, National Prosecution Authority, Prosecutor General's Office and the Ministry of Justice
10:30-12:00	Wrap-up meeting

ANNEX B: LIST OF ABBREVIATIONS/GLOSSARY OF TERMS

LIST OF ACRONYMS, ABBREVIATIONS AND TERMS	ENGLISH
CATS	Coordinating Committee in the area of police and judicial cooperation in criminal matters
CEPOL	European Union Agency for Law Enforcement Training
CISA	Convention implementing the Schengen Agreement
CJEU	Court of Justice of the European Union
Directive	Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the European Investigation Order in criminal matters
EAW	European Arrest Warrant
e-EDES	e-Evidence Digital Exchange System
EIO	European Investigation Order
EIO Act	Act on the Implementation of the Directive Regarding the European Investigation Order in Criminal Matters (430/2017)
EIPA	European Institute of Public Administration
EJN	European Judicial Network in criminal matters
EJTN	European Judicial Training Network
ERA	Academy of European Law
HDC	Helsinki District Court
JIT	Joint Investigation Team
MLA	Request for Mutual Legal Assistance
NBI	National Bureau of Investigation
NCA	National Court Administration
PGO	Prosecutor General's Office